

Demografska slika doseljeničkog naselja Josipovca Punitovačkog (1881. - 1911.)

Kopecki, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:468638>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

KRISTINA KOPECKI

**DEMOGRAFSKA SLIKA DOSELJENIČKOG NASELJA JOSIPOVCA
PUNITOVAČKOG (1881. - 1911.)**

Diplomski rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

KRISTINA KOPECKI

**DEMOGRAFSKA SLIKA DOSELJENIČKOG NASELJA JOSIPOVCA
PUNITOVAČKOG (1881. - 1911.)**

Diplomski rad

JMBAG: 0303058034, redoviti student

Studijski smjer: Diplomski sveučilišni studij povijesti

Predmet: Povijesna demografija

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska ranonovovjekovna povijest

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marija Mogorović Crljenko

Komentorica: doc. dr. sc. Danijela Doblanić Šuran

Pula, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Kristina Kopecki, kandidatkinja za magistru Povijesti, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Kristina Kopecki

U Puli 15. rujna 2022.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Kristina Kopecki, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Demografska slika doseljeničkog naselja Josipovca Punitovačkog (1881. - 1911.)“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

Kristina Kopecki

U Puli 15. rujna 2022.

SADRŽAJ :

UVOD.....	1
1. STANOVNIŠTVO SLAVONIJE I ĐAKOVŠTIN.....	3
1.1. Vlastelinstvo Đakovačke biskupije.....	5
1.2. Stanovništvo Župe Punitovci.....	8
2. DOSELJAVANJE SLOVAKA.....	13
2.1. Josip Juraj Strossmayer i Slovaci	14
2.2. Osnivanje sela Josipovca.....	18
3. KRETANJE STANOVNIŠTVA.....	20
3.1. Prema popisu stanovništva.....	22
3.2. Josipovac prema matičnim knjigama krštenih, umrlih i vjenčanih Župe Punitovci.....	26
3.2.1. Matične knjige krštenih.....	28
3.2.2. Matične knjige umrlih.....	44
3.2.3. Matične knjige vjenčanih.....	58
3.2.4. Josipovac u kontekstu procesa demografske tranzicije.....	67
4. NEKAD I SADA.....	69
ZAKLJUČAK.....	72
IZVORI I LITERATURA.....	74
SAŽETAK.....	83
SUMMARY.....	84

UVOD

Josipovac Punitovački malo je mjesto na istoku Hrvatske osnovano doseljavanjem Slovaka 1880-ih godina. Danas je dio općine Punitovci nedaleko Đakova. Selo je nastalo doseljavanjem Slovaka u močvarno i šumovito područje na poziv tadašnjeg biskupa i mecena Josipa Jurja Strossmayera. Tih godina mnogi žitelji Slovačke kako bi preživjeli i prehranili svoje mnogobrojne obitelji odlaze na rad po cijeloj Austrougarskoj Monarhiji. U Slavoniju uglavnom dolaze stanovnici sjevernog dijela Slovačke, jer su bili pogođeni bolestima i nerodnim godinama.¹

Među prvim doseljenicima bili su moji preci koji su se na tom području, kao i mnoge druge obitelji, zadržali sve do današnjih dana. Otuda proizlazi i moje zanimanje za ovu temu i proučavanje stanovništva. Pokušavajući saznati nešto više o samom porijeklu moje obitelji i proučavajući literaturu, primijetila sam da je za ovo malo mjesto napisano dosta radova s etnološkog aspekta proučavanja doseljenika, ali i o samoj povijesti njihovog doseljavanja. U nadi da će pružiti nove spoznaje, ali i upotpuniti sva dosadašnja saznanja o doseljavanju, ovaj rad će se bazirati na rekonstrukciji demografske slike stanovništva, o čemu je pisano vrlo malo i samo u segmentima. Cilj rada je na jednom mjestu pružiti demografsku sliku o kretanju doseljeničkog stanovništva u odnosu na starosjedilačku okolinu te vidjeti u kojoj su se mjeri kroz trideset godina asimilirali u društvo i očuvali svoj identitet. Za istraživanje sam koristila i analizirala matične knjige krštenih, matične knjige umrlih, matične knjige vjenčanih, popis stanovništva i popis prvih doseljenika. U prikupljanju izvora uvelike su mi pomogli punitovački župnici Đurica Pardon i Ivica Zrno te arhivar Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu Vlatko Dolančić pa im se ovim putem posebno zahvaljujem. Analiza matičnih knjiga i popisa stanovništva pridonijela je donošenju zaključka o razvoju i propadanju sela i njegovog stanovništva u pojedinim godinama.

¹ Šuljak, Andrija, Anica Popović i Branka Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, Đakovo: Muzej Đakovštine i Josipovac Punitovački: Matica slovačka 2008., 6.

Općenito o sociodemografskim problemima, nacionalnim pitanjima i o samim demografskim kretanjima Slovaka u Hrvatskoj i Slavoniji pisali su Dragutin Babić, Sandra Kralj Vukšić, Kvetoslava Kučerova, Filip Škiljan.² U svojim su se člancima i monografijama dotaknuli Josipovca Punitovačkog analizirajući samo popise stanovništva. Jedino je slovačka povjesničarka Kvetoslava Kučerova u svome djelu *Slovaci u Hrvatskoj* pisala o matičnim knjigama krštenih, umrlih i vjenčanih. Kučerova je konkretno za Josipovac Punitovački prevela i zapisala prvih nekoliko upisa iz matičnih knjiga, no kako sama kaže, nije imala vremena posvetiti se detaljnijem istraživanju i analiziranju istih, jer je njezin posjet Josipovcu trajao vrlo kratko.³ Povijesnim, etnološkim i antropološkim istraživanjima bavile su se ponajviše osobe koje su (ili su bili) stanovnici Josipovca Punitovačkog. O povijesti sela, običajima, jeziku i folkloru pisali su Anica Popović, Mons. Andrija Šuljak, Andrej Kuric, punitovački župnik Stjepan Lukić i Branka Uzelac.

² Vidi više: Babić, Dragutin, *Nacionalne manjine u Hrvatskoj: sociološka perspektiva*, Zagreb: Plejada d.o.o, 2015.; isti, „Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije“, *Sociologija i prostor* 56, br. 3 (212) (2018.), 251-271.; isti, „Etnički procesi u Slavoniji u ‘zrcalu’ triju zadnjih popisa stanovništva (1991., 2001., 2011.)“, u: *Slavonija-sociodemografski problemi/izazovi*, ur. Dragutin Babić, Filip Škiljan, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2014., 7-28.; isti, „Nacionalnomanjinska prava u Hrvatskoj i ravnopravnost nacionalnih manjina sa Hrvatima (empirijsko istraživanje: Česi, Mađari, Slovaci, Srbi)“, *Stanovništvo i razvoj*, ur. Veselin Vukotić et. al., Beograd: Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka, 2012., 311-320.; Škiljan, Filip, Marina Perić-Kaselj, Aleksandar Vukić, „Događaj i etnička situacija-promjena identiteta nacionalnih manjinskih zajednica u Republici Hrvatskoj“, *Studia ethnologica Croatica* 27, br. 1. (2015.), 7-36.; Škiljan, Filip, Sandra Kralj Vukšić, „Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju“, *Pojedinac i društvo vol. 18. No.2*, (2015.), 23-47.; Kralj Vukšić, Sandra, „Javno djelovanje Slovaka u Osijeku i njihov (kulturni) potencijal – utjecaj na etnički identitet“, *Slavonija – hrvatska i europska regija*, Zagreb: IMIN, 2016.

³ Kučerova, Kvetoslava, *Slovaci u Hrvatskoj (od početka naseljavanja)*, Martin: Matica slovenská, 2005., 99.

1. STANOVNIŠTVO SLAVONIJE I ĐAKOVŠTINE

U istočnoj Slavoniji među slavonskim nizinama prostire se Đakovština s gradom Đakovom kao središtem. Povijest ovoga kraja možemo pratiti daleko u prošlost. Arheološka istraživanja potvrdila su da je ovdje bilo života još u neolitikumu, a kontinuirani život nastavio se odvijati kroz dugu i burnu povijest sve do današnjih dana. Mnoge ljude privlačili su geografski i klimatski uvjeti te prirodna bogatstva koja su ovaj kraj činila lijepim i bogatim. Đakovština je bogata šumama, pašnjacima, rijekama i jezerima te obradivim površinama, pa je oduvijek za njezino područje bilo karakteristično da se malo ljudi raseljava, a mnogo više naseljava.⁴

Đakovo se prvi put spominje 1239. godine u darovnici hrvatskog kneza Kolomana koji je bosanskom biskupu Ponsi darovao feudalni posjed Đakovo.⁵ Tim činom biskupi postaju gospodari Đakova te je od tada povijesna i geografska cjelina Đakovštine formirana također kao feudalni posjed biskupa. Đakovo kao središte, ali i cijela njegova okolina, razvijali su se uz mnogo teškoća i neprilika što je imalo utjecaj i na demografski razvoj. Svoj potpuni razvoj i izgradnju Đakovo doživljava tek krajem 17. stoljeća nakon odlaska Osmanlija. Ono, pak, najmračnije razdoblje koje je trajalo nešto više od 150 godina, grad i njegova okolica doživljavaju baš za vrijeme Osmanlija koji su osvojili i zauzeli Đakovo 1536. godine.⁶ Kršćansko stanovništvo tada je bilo zlostavljano u svakoj prilici od došljaka pa je većina odlazila u obližnje šume ili podalja sela kako bi izbjegli tiraniju novih vladara. U biskupijskom gradu biskup više nije smio stolovati, većina crkava je porušena ili, pak, prenamijenjena u džamije, a samostani su uništeni ili napušteni. Do kraja osmanske vlasti tako su se uspjele održati samo četiri župe na području Đakovštine. Župe su se nalazile u Gorjanima, Vrbici, Dragotinu i Selcima.⁷ Kada je osmanlijska vojska poražena pred Bečom 1683. godine, Osmanlije koji su živjeli u Đakovštini počeli su strahovati za svoj život pa su napuštali kuće te odlazili u sigurniju Bosnu.⁸ Porazena vojska dodatno je uništila gotovo napuštena sela

⁴ Geiger, Vladimir, „Kolonizacija Nijemaca u Đakovo i Đakovštinu“, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, vol. 3, br. 1, (1985.), 29.

⁵ Šalić, Tomo, „Đakovština u prostoru i vremenu“, u: *Zapisi iz Đakovštine I. – Tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine*, ur. Branka Uzelac, Đakovo: Muzej Đakovštine, 2014., 5.

⁶ Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden marketing, 1998., 80-83.

⁷ Sršan, Stjepan, „Katoličke župe u Đakovštini početkom 18. stoljeća“, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 4, no. 1. (1997.), 83-99.

⁸ Močanin, Nenad, „Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, no. 12-13 (2001.), 25-29.

u povratku. Pljačkali su, uništavali i palili imanja te odvodili stanovništvo u ropstvo. Čitav kraj nalazio se u vrlo teškoj situaciji, sela su bila opustošena i razrušena s malim brojem stanovništva. Nakon niza upada i ratovanja na granicama, situacija se smirila tek 1699. kada je potpisan mir u Srijemskim Karlovcima.⁹ Mirom je Slavonija vraćena Hrvatskoj te je tako postala pogranično područje Habsburške Monarhije.

Kada je konačno zavladao mir i kada su prestali upadi i ratovi, đakovačkih sela bilo je vrlo malo. Pojedina sela u potpunosti su napuštena, a u ponekima je živjelo svega nekoliko stanovnika. U Đakovu i u 55 okolnih sela ostalo je 7.000 ljudi u 750 kućanstava.¹⁰ Izbjegli stanovništvo Đakovštine postupno se počelo vraćati. Na opustjelim parcelama podizali su skromne kuće i počeli obrađivati zemlju. Osim povratničkog stanovništva u Slavoniju pristižu katolici i pravoslavci iz Bosne koje su uglavnom protjerali izbjegle Osmanlije. Doseljavanje je počelo odmah nakon odlaska Osmanlija. Prema Krunoslavu Tkalcu 1697. organizirano je u Slavoniju prešlo 40.000 katolika, a do 1739. Bosnu je napustilo oko 200.000 Šokaca koji su naselili Slavoniju, Bačku, Baranju i Banat.¹¹ Kasnije su se seobe smanjile i nije bilo većih promjena sve do sredine 19. stoljeća. Godine 1848. dolazi i do segregacije između vlastelinskih sela i veleposjeda, odnosno do rješavanja imovinskih odnosa između vlastelina i bivših kmetova vezanih uz pašarine i drvarine.¹² Seljaci su postali slobodni i teško su se navikavali na samostalno gospodarjenje, dok su s druge strane bivši veleposjednici sve više siromašili. Stanovništvo se uglavnom bavilo ratarstvom, a samo nekolicina obrtnika živjela je u samom Đakovu. Za uspješnije napredovanje u gospodarstvu 1874. u Osijeku je osnovano Gospodarsko društvo koje je svoj rad posvetilo gospodarskom napretku do kojeg je došlo najviše u poljoprivredi. Nabavljali su sjeme, različitu opremu, zaštitna sredstva i isplaćivali novčane kredite, poticali su uzgoj goveda, svinja i voćaka.¹³ Stanovništvo je također živjelo u zatvorenim sredinama u kojima su se međusobno ženili i udavali. U Đakovštinu je u to vrijeme počela dolaziti i sezonska radna snaga uglavnom iz susjedne Bosne, ali je bilo i onih koji su dolazili iz daljih krajeva poput Slovačke. Novoj stagnaciji u drugoj polovici 19. stoljeća pridonijele su

⁹ Geiger, „Kolonizacija Nijemaca u Đakovo i Đakovštinu“, 31.

¹⁰ Šalić, „Đakovština u prostoru i vremenu“, 21.

¹¹ Tkalac, Krunoslav, „Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru preko Save i Dunava“, u: *Županjski zbornik* 3., Županja: Matica hrvatska 1971., 75-80.

¹² Skenderović, Robert, „Upravljanje šumama đakovačkoga biskupijskog vlastelinstva u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1850. – 1905. godine)“, *Časopis za suvremenu povijest* 50, br. 3. (2018.), 661-668.

¹³ Geiger, Vladimir, „Nijemci Đakova i Đakovštine od 1848. do 1914. godine (2. dio)“, *Scrinia Slavonica*, 2 (1), (2002.), 303.

česte epidemije kolere i tifusa te gospodarska kriza koja je najviše pogađala male zemljoradnike. Gospodarska kriza uzrokovala je propadanje starosjedilačkih Šokaca i privukla je mnoge pridošlice i doseljenike koji su kupovali jeftinu zemlju pa i cijela gospodarstva. Demografsku katastrofu pokušali su spasiti biskupi koji su počeli organizirano naseljavati Nijemce, Slovake, Mađare i stanovnike kršćanske vjeroispovijedi s područja današnje Bosne i Hercegovine.¹⁴

1.1. Vlastelinstvo Đakovačke biskupije

Nakon odlaska Osmanlija kreću novi izazovi za đakovačke biskupe. Prije svega austrijska carska vojska preuzela je zapovjedništvo nad većim dijelom Hrvatske pa su biskupi morali dokazivati pravo na povrat vlastelinstva carskoj Komori.¹⁵ Dok je vlastelinstvo bilo pod upravom carske Komore bilo je napušteno i zanemarivano. Biskupi su morali obnavljati i uspostavljati red u župama i među vjernicima pa im je malo vremena ostalo za bavljenje pitanjima obrade i iskorištavanja zemlje. Tek će biskup Antun Čolnić (1751. – 1773.) ponovno uspješno uspostaviti red obnavljajući i sadeći velike površine vinograda, gradeći nove crkve i ceste te osnivajući nova sela ili, pak, naseljavajući ponovno ona napuštena. Godine 1758. Čolnić je dao izraditi i urbar vlastelinstva.¹⁶ Prema podacima vlastelinstvo je imalo 47 sela i ukupno 1757 domaćinstava. Za vrijeme njegovog stolovanja značajno je i to da je Bosansko-đakovačka biskupija ujedinjena sa Srijemskom biskupijom. Sjedinjenjem su obje biskupije ostale samostalne i odijeljene, ali njima je upravljao jedan biskup i imale su zajedničku imovinu. Sjedište biskupije ostalo je u Đakovu.¹⁷ U trenutku sjedinjena zajedno su biskupije imale šesnaest župa. U području Bosansko-đakovačke bile su župa Đakovo, Gorjani, Vrpolje, Vrbica, Semeljci, Piškorevci, Trnava i Punitovci. Za vrijeme Čolnićevih nasljednika vlastelinstvo se nije mnogo promijenilo. Bilo je boljih i gorih godina. Upravitelji vlastelinstva nisu si davali previše truda te nisu iskoristili

¹⁴ Šalić, „Đakovština u prostoru i vremenu“, 15-21.

¹⁵ Isto, 15.

¹⁶ Srakić, Marin, „Biskup Antun Akšamović - vlastelin „darežljive ruke“, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, vol. 13, br. 1 (2017.), 147.

¹⁷ Jarm, Antun, Andrija Šuljak, *Đakovo biskupski grad*, Đakovo: Biskupijski ordinarijat, 2008., 42.

njegov potencijal. Takvo je stanje trajalo do biskupa Josipa Jurja Strossmayera koji je vlastelinstvo naslijedio nakon ukidanja feudalnih odnosa 1848.¹⁸

Josip Juraj Strossmayer podigao je vlastelinstvo na zavidnu razinu reorganizirajući ga u veleposjed. Gradio je vinske podrumne, obnavljao stare vinograde i sadio nove, poboljšao ergelu te je dao sagraditi mnoštvo crkava i gradskih zgrada.¹⁹ U trenutku kada je Strossmayer došao na biskupsku stolicu, vlastelinstvo je obuhvaćalo 74.961 jutro i 012 hv. Nakon segregacije, odnosno otkupa kmetstva, obuhvaćalo je 36.753 jutra i 1358 hv.²⁰ Tih godina u jednoj od svojih Korizmenih poslanica pisao je o vlastelinstvu i upravljanju slijedeće:

I ja kao biskup uživam opsežno dobro; dužnost mi je dakle sveta to dobro zdušno i pomnjivo obrađivati i to ne samo sebe samoga i svoje vlastite časti i probitka radi, nego i radi dobroga primjera i radi budućih vremena, kojima je baštinu i zadužbinu biskupsku neokrnjenu i cjelovitu i u koliko je samo moguće popravljenu i dobro uređenu predati... U gospoštiju samu tako uređenu silni se je novac i u posljednje doba uložio i ulaže se još i sada po potrebi i po mogućnosti. Sve što je gospoštije, upravlja se i obrađuje se sada barem uzorno i hvala Bogu plodno. Ja dvojim, da li ima igdje u cijeloj zemlji bolje obrađenih zemalja, nego su obrađene naše zemlje, premda to zbog raštrkanoga posjeda s prekomjernim troškom biva.²¹

On u poslanici konstatira da je dobrim upravljanjem unaprijedio vlastelinstvo na dobrobit biskupije, pa i njega samoga, ali i na dobrobit svih žitelja koji žive i rade na vlastelinstvu. Glavninu njegovih prihoda donosile su vlastelinske šume hrasta koje su pokrivale veliki dio biskupijskog posjeda. Određene površine šuma prodane su na licitacijama za vrlo velike iznose, a dobru zaradu donosila je i eksploatacija istih. Strossmayer je morao provoditi i segregaciju pašnjaka i šuma nakon ukidanja kmetstva zbog koje je izgubio velike šumske površine. Često je u segregaciji dolazilo do sukoba, jer su seljaci smatrali da dio pripada i njima, budući da su se tim šumama koristili godinama i smatrali su ih sastavnim dijelom svojih gospodarstava.²² S druge strane u

¹⁸ Isto, 77.

¹⁹ Isto, 39.

²⁰ Sršan, Stjepan, „Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1905. godine“, u: *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, svezak 21. (2005.), 77.

²¹ Strossmayer, Josip Juraj, „Korizmena poslanica“, u: *Glasnik biskupija bosanske i srijemske* 20 (1892.), 54.

²² Skenderović, „Upravljanje šumama đakovačkoga biskupijskog vlastelinstva u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1850. – 1905. godine)“, 660.

to vrijeme šume postaju vrlo bitan izvor zarade vlastelina, jer trgovina drvnom građom doživljava veliki uspon. Biskup je tako segregacijom seoskim općinama ustupio 22.523 jutra i 836 kv. hv posjeda, i to za pašnjake 13.659 jutara 751 kv. hv, a za šume 8.864 jutra 85 kv. hv.²³ Biskupijsko vlastelinstvo imalo je manjak pašnjaka pa su umjesto pašnjaka često davali šume. Šume su tako umjesto pašnjaka dobili Punitovci, Beketinci, Gorjani, Tomašanci i drugi. Radilo se tu o dobrim šumama pa su tako na primjer Punitovci dobili šumu s preko 4 600 hrastova. Biskup je tada tražio da mu se odobri zahtjev za krčenjem šuma da se te površine pretvore u obradivo tlo. Đakovačka podžupanija taj mu je zahtjev odobrila 1878. u općinama Gorjani i Punitovci.²⁴

Gotovo svi vlastelini tada su nastojali naseliti nove naseljenike kako bi proširivali alodijalni posjed i imali radnu snagu za krčenje šuma. Radna snaga bila je potrebna i biskupu Strossmayeru, ali veći broj ljudi bilo je vrlo teško naći. Zato je biskup odlučio dovesti koloniste koji bi pretvarali krčevine u plodne oranice, a zauzvrat bi dobili mogućnost otkupa dijela iskrčenih oranica. Mogućnost otkupa plodnih oranica značila je i to da se novopridošlice mogu na njima trajno naseliti i uzdržavati svoje obitelji. U tom dijelu vlastelinstva tako su osnovana tri nova naselja - Josipovac, Jurjevac i Krndija.²⁵ Novi naseljenici bili su Nijemci i Slovaci i tek pokoja pridošlica iz okolnih mjesta. Kako i na koji način se Strossmayer susreo sa svojom novom radnom snagom biti će opisanu u nastavku teksta.

Usprkos svim problemima s kojima se biskup Strossmayer suočio, vlastelinstvo je doveo na zavidnu razinu te je uredio cijeli sustav uprave kojeg su njegovi nasljednici trebali održavati i unaprjeđivati. Biskup je iza sebe ostavio velike površine oranica, livada i šuma, mnogobrojne zgrade, pokretni i nepokretni inventar te mnoge vrijednosne dokumente. Njega su naslijedili biskup dr. Ivan Krapca i Antun Akšamović.²⁶ Biskup Akšamović također se susretao s brojnim problemima oko zemljišta zbog brojnih promjena koje nisu bile uvedene u zemljišni katastar, agrarnih reformi i političkih previranja. Biskup Akšamović petnaest godina poslije smrti

²³ Cepelić, Milko, Matija Pavić, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850-1900: posvećuje mu svećenstvo i stado prigodom njegove pedesetgodišnjice biskupovanja u Đakovu 8. rujna 1900*, Zagreb: Tisak dioničke tiskare, 1900-1904., 852.

²⁴ Skenderović, „Upravljanje šumama đakovačkoga biskupijskog vlastelinstva u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1850. – 1905. godine)“, 668.

²⁵ Isto, 669.

²⁶ Srakić, „Biskup Antun Akšamović - vlastelin „darežljive ruke“, 145-202.

Strossmayera svojim lošim tridesetogodišnjim upravljanjem doveo je vlastelinstvo gotovo do bankrota. Biskupiju je od bankrota spasio dr. Ivan Rogić, svećenik i profesor kanonskog prava.²⁷ On je, naime, postavljen za predsjednika Istražne komisije te je utvrdio nepravilnosti koje su biskupiju dovele gotovo do bankrota. Svojim je zaključcima i prijedlozima pomogao biskupiji da ponovno „stane na noge“ te od tada o biskupijskim dobrima odlučuje komisija, a ne samo pojedinci, pomnije i transparentnije se planiraju troškovi i više se nadgledaju računi.²⁸

1.2. Stanovništvo Župe Punitovci

Biskup Čolnić u svojim reorganizirajućim pothvatima u biskupiji za vrijeme svoga stolovanja ponovno je naselio ovo malo mjesto, koje je bilo raseljeno i napušteno.²⁹ Poznato je da su ga Osmanlije spalile kada su se povlačili u Bosnu 1683. Tada se njegovo malobrojno stanovništvo sakrilo po obližnjim šumama i mjestima strahujući za svoj život. Nije poznato je li naselje bilo potpuno napušteno dok biskup nije naselio nove stanovnike. Postoji mogućnost i da je raseljeno i napušteno u vrijeme osipanja stanovništva kada mnoga sela nestaju (1702.-1736.). Razlog tome bila je blizina Vojne krajine i stanovništvo koje je željelo ostati slobodno odlazilo je u druge krajeve ili obližnja mjesta koja se nisu nalazila na samoj granici.³⁰

Prvi spomen Punitovca pronalazimo 1263. kada se pod imenom „terra Ponith“ navodi kao susjedno naselje imanja Ilok (Ujlak). U osmanskom razdoblju o postojanju mjesta saznajemo u Popisu sandžaka Požega 1579. Tada su Punitovci iskazani kao malo naselje s tek desetak kuća čiji su se stanovnici bavili ratarstvom i pčelarstvom.³¹ Nikakvog spomena, pak, o naselju nema stoljeće i pol kasnije kada je napravljen austrijski popis stanovništva 1736., što bi značilo da je selo raseljeno i napušteno.³² Naselje će ponovno *zaživjeti* odlukom biskupa Josipa Antuna Čolnića 1758. koji će naseliti punitovačko zapušteno područje sa šesnaest hrvatskih obitelji izbjeglih iz

²⁷ Isto, 194.

²⁸ Isto, 172-177.

²⁹ Marković, Mirko, *Slavonija – povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb: Golden marketing, 2002., 240.

³⁰ Šalić, „Đakovština u prostoru i vremenu“, 15.

³¹ Dević, Antun, *Frok Zefiq, Župa Vuka*, Cerna: Pauk, Vuka: Frok Zefiq, 2006., 41.

³² Šalić, „Đakovština u prostoru i vremenu“, 15-16.

Bosne. Novi stanovnici došli su iz okolice Dervente s područja Plehana te iz okolice Gradačca - Modriče i Tramošnice.³³ Od tada selo kontinuirano postoji na istome mjestu sve do današnjih dana s potomcima tih obitelji koji i dalje njeguju šokačko nasljedstvo.

Biskup Čolnić u Punitovcima je osnovao i župu 1767. godine odijelivši ih tako od župe Gorjani. Novoosnovanoj župi pripala su mjesta Vuka, Široko polje i Beketinci. Nakon što su okolno područje naselili Slovaci i Nijemci župna zajednica postala je veća za tri sela. Tek će se 1942. od župe odvojiti Vuka, Beketinci i Široko polje, a sve do danas župi Punitovci pripadaju Josipovac, Jurjevac i Krndija. Župna crkva sazidana je 1795. i posvećena je sv. Ladislavu, kralju.³⁴

Porast stanovništva i razvoj sela možemo pratiti u popisima stanovništva i dostupnim matičnim knjigama. Doseljenika i pridošlica iz okolnih mjesta do početka XIX. stoljeća bilo je oko 360 i živjeli su u 37 kuća.³⁵ Tijekom godina se broj stanovnika konstantno povećavao, ali je 1880-te zabilježen i mali pad. Uzmemo li u obzir da je narednih godina počela kolonizacija toga područja, logičan je pozitivan trend porasta stanovništva, pa je do kraja XIX. stoljeća broj stanovnika bio 869.³⁶

Tablica 1. Broj stanovnika sela Punitovci prema godinama

Godina	1857	1869	1880	1890	1900	1910
Broj stanovnika	659	832	789	869	878	943

Detaljniji uvid u stanje same župne zajednice dobila sam analizirajući matične knjige krštenih i umrlih. Analizirane su matične knjige krštenih i umrlih za razdoblje od 1875. do 1880., neposredno prije doseljavanja Slovaka i Nijemaca. Prema matičnoj knjizi krštenih u Župi Punitovci je u promatranom razdoblju kršteno 662 djece. Od toga ih je iz sela Punitovci bilo 239. Uzmemo li u obzir da su se djeca u to vrijeme krstila odmah poslije rođenja ili eventualno dan, dva nakon, u šestogodišnjem promatranom

³³ Dević, Zefiq, *Župa Vuka*, 43.

³⁴ <https://www.punitovci.hr/zupa-punitovci/> (posjet: 26.6.2022.)

³⁵ Dević, Zefiq, *Župa Vuka*, 42.

³⁶ Marković, *Slavonija – povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, 255.

razdoblju je rođeno 239 osoba. Od 239 rođenih njih 118 bilo je ženskoga spola, a 121 muškoga spola, tako da se gotovo jednako rodilo ženske i muške djece. Najviše poroda bilo je ljeti i u jesen što se podudara s europskim modelom začeca i rađanja. Prema europskom modelu na sezonu začeca utječu mnogi čimbenici poput velikih poljoprivrednih radova, klimatskih uvjeta (npr. dužina dnevnog svjetla) te vjerske norme.³⁷ U matičnoj knjizi krštenih, pored navoda tko su roditelji krštenoga djeteta, navodilo se i zanimanje oca te kuma. Najviše očeva i kumova bavilo se poljoprivredom i ratarstvom. Od ostalih zanimanja u Punitovcima saznajemo da je bilo bačvara, težaka, sluga, drvosječa, nadničara i tesara. Obzirom da je ovih potonjih tek nekolicina u selu, onda ne čudi i da je najmanje začeca bilo u rujnu kada su radovi u poljoprivredi najintenzivniji. Veći broj začeca u Punitovcima bilježi se u korizmi tijekom veljače i ožujka te poslije Uskrsa u travnju. Veliki broj začeca primjećuje se i poslije radova u poljoprivredi tijekom listopada i studenog.

Najčešće su se djeci davala biblijska imena. Kod ženske djece ime Marija uvjerljivo je najčešće, a još se ističu Katarina, Eva i Ana. Kod muške djece imena su šarolika i puno ih je više naspram ženskih. Neka od najčešćih bili su Josip, Georgio (Juraj), Petar, Andrej, Stjepan i Izidor. U ovih šest godina u Punitovcima rodilo se tri para blizanaca. Dva para rođena su 1877. i jedan par rođen je 1878. Prvi par dvojajčanih blizanaca rođen je na samome početku godine te su i upisani kao prvorođeni u toj godini. Sestra Katarina preminula je u svojoj trećoj godini od guše,³⁸ a o bratu Antoniju ne saznajemo više ništa. Drugi par blizanaca su dvojica braće Fabijan (*Fabianus*) i Pavao (*Paulus*). Fabijan je preminuo dva mjeseca nakon rođenja, jer je bio slabašan. Isti razlog naveden je i pored Pavla, ali je on imao sedam mjeseci. Blizanci Staža i Petar koji su rođeni 1878. umrli su unutar jednoga dana također zbog slabosti.

Česte smrti novorođenčadi (djeca do četiri tjedna starosti) bile su svakidašnje u to vrijeme zbog različitih komplikacija i manjka medicinskih potreština i stručnosti. Neadekvatni uvjeti za porod, nestručnost ljudi koji su obavljali porod, manjak

³⁷ Doblanović, Danijela, „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi* 31, br. 43 (2012.), 218.

³⁸ Guša iliti gušavost je posljedica povećanja štitne žlijezde koja se nalazi s prednje strane vrata, a najčešći uzrok njezina pojavljivanja je nedostatak joda u tijelu. Vidi više: Petrić, Hrvoje, „Rijeka Drava i međimursko selo u novome vijeku - primjer Donje Dubrave (18.-20. stoljeće)“, *Podravina* 10, br. 20 (2011.), 50.

medicinskog pribora, i općenito tehnička ograničenja, loše zdravlje majki i komplikacije pri porodu samo su neki od čimbenika koji su mogli dovesti do novorođenačke smrti. Česte su bile i smrti kod dojenčadi (djeca mlađa od jedne godine života). Unutar godine dana od rođenja umrlo je ukupno 85 djece. Od toga je ženske djece umrlo 40, a muške 45. Kod 8 upisa krštene djece u rubrici *opažanje* upisan je križić (+) bez datuma smrti i nisu pronađeni u matičnoj knjizi umrlih do 1881., što bi značilo da su umrli u godinama poslije. Nerijetko se znalo dogoditi da i majka umre tijekom poroda pa samo 1878. imamo tri mlađe žene koje su umrle *in partu* odnosno pri porodu.

Iz matičnih knjiga umrlih saznajemo da je u Župi Punitovci u šest godina umrlo 758 osoba, dok je iz samoga sela Punitovci umrlo njih 242. Umrlo je 121 muških osoba i 121 ženskih osoba. Najčešće su umirala djeca i mlađe osobe do svoje četrnaeste godine. Takvih je bilo sveukupno 162, a onih starijih od pedeset godina bilo je svega 37 (muških osoba 18, ženskih 19). Najstariji zabilježeni muškarac imao je sedamdeset i pet godina, a najstarija žena imala je osamdeset godina. Analizom ovih šest godina možemo zaključiti da su žene i muškarci u jednakom broju umirali. Taj podatak ne mora se odnositi na cjelokupnu sliku stanovništva kada bi u pitanju bilo dulje promatrano razdoblje. Svakako bi bilo zanimljivo istražiti i utvrditi mogu li se isti ovi zaključci projicirati na dulje vremensko razdoblje.

Najčešći uzroci smrti kod djece bili su slabost, temperatura i frás. Od ostalih bolesti i uzroka smrti navedeni su: angina, vratobol, boginje, nerazvijenost (nedonoščad)... Starije osobe osim što su umrle od starosti i senilnosti, umirale su još od upale pluća, tifusa, sušice, temperature, vodene bolesti, dizenterije. Godine 1876. spominju se boginje (variola) kod četiri upisa umrlih. Od boginja su umrle dvije sestre od devetnaest i dvanaest godina i to isti dan 29. prosinca, ali postoji mogućnost i da su samo upisane u matičnu knjigu umrlih pod istim datumom. Osim kod njih dvije, boginje su navedene i kod dvije susjede (kućni br. 13 i 17). Sve četiri osobe umrle su u prosincu, ali se virus zadržao do veljače u narednoj godini. U siječnju 1877. od boginja je umrlo osam osoba, a početkom veljače još dvije. Sve osobe bile su tek nekoliko mjeseci stare ili su imale nekoliko godina, osim dvije koje su imale devetnaest i dvadeset tri. U matičnoj knjizi umrlih od zaraznih bolesti spominje se i tifus kao uzrok smrti, ali je on prisutan tijekom svih šest godina i kod osoba različitih dobi. Nesvakidašnjih uzroka smrti bilo je samo nekoliko. Josip Lončarević u dobi od trideset

osam godina preminuo je nesretno tako što se ugušio. Dora Stipanović s devetnaest godina umrla je od raka. Kod Marije Bastianić koja je imala šezdeset četiri godine kada je preminula kao uzrok smrti upisana je maternica. Možemo samo pretpostaviti da je imala npr. rak maternice ili da je uzrok smrti nešto vezano za maternicu. Ivana Brkić s dvadeset četiri godine umrla je od gušenja. Osim ovih upisa zanimljivi su još upisi četvorice vojnika koji su pronađeni uz šumske puteve ili ceste prema drugim mjestima. Kao uzrok smrti kod dvojice od njih navedena je žega i sunčanica dok kod preostale dvojice ne piše ništa.

Stanje župne zajednice u narednim godinama zasigurno će se uvelike promijeniti doseljavanjem Slovaka i Nijemaca. Osim što će promijeniti etničku i demografsku sliku, doseljenici će utjecati na društvene, socijalne i gospodarske prilike, dok će starosjedilačko stanovništvo zasigurno imati veliku ulogu u njihovoj prilagodbi i asimilaciji.

2. DOSELJAVANJE SLOVAKA

Slovaci i Hrvati nalazili su se u zajedničkoj državi kroz koju su mogli neometano putovati, bez većih problema. Tako doseljenici u južne dijelove Habsburške Monarhije dolaze iz prenapučenih sjevernih krajeva.³⁹ Uglavnom odlaze s prostora tadašnje Slovačke pretežno u Slavoniju koja je nakon povlačenja Osmanlija opustjela i raseljena.⁴⁰ Prvi Slovaci prema podacima *Saveza Slovaka Hrvatske* dolaze u Slavoniju krajem 17. stoljeća. Uglavnom se radilo o pojedincima koji su se odvažili otići u nepoznato i okušati sreću u tuđoj zemlji. Kolonizacija Hrvatske počinje sredinom 18. stoljeća, dok se masovnije doseljavanje događa u drugoj polovici 19. stoljeća.⁴¹

U početku se radilo o sezonskim migracijama uzrokovanim potragom za poslom, u kojima se odlazak i povratak migranata smjenjivao u godišnjim ciklusima. Osim ekonomskog, vrlo je bitan postao i geografski razlog koji je utjecao na odluku doseljenika da se trajno nastane u Slavoniji. U to vrijeme većina ih je dolazila s prostora Karpata, iz Žiline, Stare i Nove Bystrice, Terchove i drugih mjesta, odnosno iz sjevernog i sjeverozapadnog dijela Slovačke gdje je zemlja bila siromašna i škrtá.⁴² Krajem 19. stoljeća na tome području zaredale su se nerodne godine, pojavila se kolera i zavládala je velika glad, što će sve utjecati na masovniju migraciju te na odluku sezonskih radnika da dovedu svoje obitelji i trajno se nastane na bogatoj i plodnoj zemlji u Slavoniji. Osnovno obilježje doseljenika bilo je to da su svi dolazili iz redova seljaka poljoprivrednika te su se tom granom zanimanja nastavili baviti i u novoj domovini.⁴³

Tada su ciljano osnovana i sela za novodoseljene Slovake u okolici Našica (Markovac i Jelisavac) i Đakova (Jurjevac i Josipovac). Osnivači sela bili su u okolici Našica grofovi Pejačevići, a u okolici Đakova Josip Juraj Strossmayer, đakovački biskup. Na poziv vlasnika šuma i polja Slovaci se doseljavaju u početku kao sezonski

³⁹ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 6.

⁴⁰ Ur. Vukasović, Ante, *Graditelji mostova hrvatsko-slovačkoga prijateljstva*, Zagreb: Društvo hrvatsko-slovačkoga prijateljstva, 2000., 16.

⁴¹ <https://www.savez-slovaka.hr/hr/o-savezu-slovaka-hrvatske> (posjet: 28.6.2022.)

⁴² Babić, „Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije“, 252.

⁴³ Kralj Vukšić, Sandra, „Slovaci u etnodemografskoj slici Slavonije“ u: *Slavonija-sociodemografski problemi/izazovi*, ur. D. Babić, F. Škiljan, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2014., 127.

radnici, trgovci i drvosječe. Osim biskupa Strossmayera i grofa Pejačevića na svoje veleposjede pozivali su ih i grof Turković, grof Janković i grof Odescalchi.⁴⁴ Takvi pozivi imali su veliku ulogu u migracijama, jer su na temelju obećanog Slovaci lakše napuštali svoje domove i odlazili organizirano sa svojim sunarodnjacima u nepoznato. Pozivi veleposjednika bili su i u suglasju s ukazima austro-ugarskih vladara o naseljavanju zemlje opustjele nakon povlačenja Osmanlija iz Slavonije.⁴⁵

Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije početkom 20. stoljeća, masovnijih doseljavanja Slovaka više nije bilo, mogli su se primijetiti samo pojedinačni doseljenici, eventualno pojedinačne obitelji. Kroz povijest pa sve do danas slovačka manjina u Hrvatskoj je najbrojnija na prostoru Slavonije.⁴⁶ Slovaci su se gušće naselili u pet županija: Vukovarsko-srijemskoj, Osječko-baranjskoj, Požeško-slavonskoj, Sisačko-moslavačkoj i Virovitičko-podravskoj.⁴⁷

2.1. Josip Juraj Strossmayer i Slovaci

O upoznavanju i prvom susretu biskupa Strossmayera i Slovaka koji će se kasnije naseliti na đakovačko područje pisao je punitovački župnik Stjepan Lukić 1951. On je u svojoj *Povijesti* zapisao da su se prema riječima najstarijih mještana Josipovca prvi Slovaci doselili najprije u blizinu Orahovice oko 1850.⁴⁸ Ondje su osnovali i nekoliko naselja: Zokov Gaj, Duga Međa, Petrovo Polje i Podruminu. Zokov Gaj u to vrijeme bio je najveće selo naseljeno Slovacima. U Dugoj Međi i Podrumini mještani su podigli kapelice i zvona koja je trebalo blagosloviti. Tada su ta sela pripadala Zagrebačkoj nadbiskupiji pa su po blagoslov otišli bliže – u Đakovo. Biskup Strossmayer blagoslovio im je zvona i iz razgovora saznao da rade u šumama grofa Gutmanna, da su nezadovoljni i da im je vrlo teško. Odmah im je ponudio posao na svom vlastelinstvu. Posao koji im je nudio podrazumijevao je čišćenje krčevina na močvarnom tlu u punitovačkoj i gorjanskoj općini.⁴⁹

⁴⁴ Ur. Vukasović, *Graditelji mostova hrvatsko-slovačkoga prijateljstva*, 16.

⁴⁵ Kučerova, *Slovaci u Hrvatskoj (od početka naseljavanja)*, 87-89.

⁴⁶ Kralj Vukšić, „Slovaci u etnodemografskoj slici Slavonije“, 135.

⁴⁷ <https://www.savez-slovaka.hr/hr/o-savezu-slovaka-hrvatske> (posjet: 28.6.2022.)

⁴⁸ Lukić, Stjepan, *Povijest slovačkog sela Josipovac* (neobjavljeni rukopis), RKT- Župa Sv. Ladislava Punitovci, Župni arhiv, sig. A-XI-2.

⁴⁹ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 6.

Sredinom siječnja 1881. po snijegu su došla 44 Slovaka. Predvodio ih je nadzornik vlastelinstva Hugo koji im je ujedno podijelio potkućnice na cesti od Tomašanaca do Punitovca. Upravo na tom pravcu osnovati će i svoje selo, dodijelivši mu ime po prvom imenu biskupa Strossmayera – Josipovac. Imena tih Slovaka također su ostala zabilježena, zapisao ih je nadzornik slušajući njihov izgovor.⁵⁰ Neka od imena su: Adam Krha, Jano Čiko, Jozo Pajeska, Mihael Oškrobani, Pavo Kerhat, Andro Vakula... Nedaleko Punitovca i Josipovca godinu dana kasnije (1882.), opet na biskupovu inicijativu, osnovano je još jedno slovačko naselje koje je dobilo ime po drugom imenu biskupa Strossmayera – Jurjevac. Osnovao ga je dvadeset slovačkih obitelji od kojih je sedamnaest doselilo iz Čepina kraj Osijeka i tri obitelji iz Slovačke.⁵¹

Uprava vlastelinstva na čelu s upravnikom Hugom izradila je i uvjete, kao zajednički privremeni ugovor između Vlastelinstva i naseljenika odmah po dolasku Slovaka.⁵² Iz ugovora se saznaje da su Slovaci bili dužni čistiti krčevine Pašine, Suševine i Branjevine uz 12 uvjeta. Zanimljiv je posljednji uvjet koji kaže da će svi prethodni postati pravovaljani ako se nastani najmanje dvadeset obitelji i kad ih biskup odobri. Koliko je biskup Strossmayer sumnjao u realizaciju ovog pothvata najbolje govori njegova poruka na poleđini dokumenta gdje su napisani uvjeti: „Neka se pokuša, ali dvojim da će ti ljudi uspjeti“. Stanovnici Jurjevca naseljeni su pod istim uvjetima kao i Josipovčani. Od tih prvih obitelji u Josipovcu ih se zadržalo samo sedam. Drugi su odustali i otišli dalje u potragu za novim poslom. Međutim, na mjesto onih koji su odustali počinju dolaziti drugi, pa je tako već u jesen 1881. na cesti Tomašanci – Punitovci stajalo pedesetak kućica od nabijene zemlje i drveta.⁵³ Ostale obitelji u narednim godinama pristizale su direktno iz Slovačke. Dvije godine poslije napravljen je i *Popis žitelja naselnika u Josipovcu*. Popis je učinjen 6. listopada 1883. i čuva se u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu. Na ovom popisu već su točno označeni kućni brojevi koji su bili na snazi do Drugog svjetskog rata. Uz kućni broj upisani su i vlasnici, a osim njihovih imena i prezimena upisano je odakle su došli, kakve dokumente imaju sa sobom, koje su vjere, koje su narodnosti, jesu li zakonito oženjeni, kakva su

⁵⁰ HR-Nadbiskupijski arhiv Đakovo (dalje: HR-NAĐ), *Slavno upraviteljstvo!* u Đakovu 19. siječnja 1881.

⁵¹ Kučerova, Kvetoslava, *Slovaci u Hrvatskoj (od početka naseljavanja)*, 99-101.

⁵² HR-NAĐ, *Uvjeti*, Đakovo 5. siječnja 1881.

⁵³ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 14.

ponašanja, koliko su jutara iskrčili te opasku. Popis sadrži 54 kućna broja. Pod kućnim brojem 15 upisana je crkva. Bila je to ustvari mala drvena kapelica. Godine 1889. u popisu *Molba za oprost od davanja hrane zbog nerodice* pronalazimo samo 21 obitelj koja je ostala s *Popisa žitelja naselnika* i 17 novih obitelji, no ni oni se svi ne zadržavaju, već nekolicina odustaje i odlazi dalje. Ostali dolaze 1890.-ih i 1900.-ih godina te je tih godina završeno naseljavanje po grupama.⁵⁴ Svi ostali koji su došli u kasnijim godinama, dolaze pojedinačno.

⁵⁴ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 24.

Slika 1. Karta vojnog pregleda Habsburškog Carstva (1806 – 1869.)

Slika 2. Karta vojnog pregleda Habsburškog Carstva (1869. – 1887.)

2.2. Osnivanje sela Josipovca Punitovačkog

Kao što je spomenuto već u jesen 1881. na cesti Tomašanci – Punitovci stajalo je pedesetak kućica od nabijene zemlje i drveta. Selo je zapravo bilo jedna ulica na putu od Tomašanaca prema Punitovcima. Imalo je samo dva kratka odvojka: jedan u polje prema Širokom Polju, a drugi prema seoskom pašnjaku Drljak.⁵⁵

Punitovački župnik Stjepan Lukić navodi kako su Josipovčani mukotrpno radili i borili se s neimaštinom, ali i s prirodnim nepogodama. Naime, osim što je tlo bilo močvarno, položaj Josipovca bio je 21 metar niže od susjednog sela Gorjani što je stvaralo velike probleme u proljeće kada bi se topio snijeg ili kada bi padale velike količine kiše. Zbog toga su morali kopati duboke jarke i kanale kako bi se izborili s poplavama.⁵⁶ Vrlo brzo Josipovčani su uspjeli otkupiti sva zemljišta od biskupskog vlastelinstva, a 70 godina poslije imali su u vlasništvu 1600 jutara zemlje i 380 jutara vlastite šume. Zemlju su kupovali, navodi župnik Lukić, od onih: „koji su zaraženi bijelom kugom, od pospikuća i pijanaca, a napredovati će Josipovčani sve dotle dok i sami ne budu zaraženi spomenutim zlom“. *Bijela kuga* je ustvari pojava koja je više karakteristična za industrijske zemlje nego za Slavoniju, ali je ipak sredinom 19. stoljeća u Hrvatskoj bila najizraženija na području Slavonije. To je naziv za drastično smanjenje broja djece u obiteljima (jedno ili dvoje djece). Najizraženija je bila u vrijeme kada se u Hrvatskoj ukida kmetstvo i kada nastaju brojne reforme u agrarnoj proizvodnji.⁵⁷ U Slavoniji je *bijela kuga* bila izražena među starosjedilačkim stanovništvom kako bi se očuvao imetak u cjelini pri nasljeđivanju. Zbog toga su okućnice bile poprilično široke i dvorišta vrlo prostrana. Malo po malo, rastom broja djece, te okućnice su se usitnjavale, jer su i sinovi počeli graditi kuće u obiteljskom dvorištu.

Kamenu cestu izgradili su seljani tridesetih godina dvadesetog stoljeća, a nešto kasnije otvorili su i put prema Đakovu i Osijeku. Ispred kuća izgradili su stazu popločenu ciglama kako bi lakše mogli dolaziti do crkve i škole. Kako je vrijeme odmicalo tako su seljani postupno povećavali svoje posjede te su kupili i šumu

⁵⁵ Isto, 14.

⁵⁶ Lukić, *Povijest slovačkog sela Josipovac*, 25-26.

⁵⁷ Brenko, Aida „Bijela kuga“, *Etnološka istraživanja*, br. 11, (2006.), 51.

Trumbentaš na čije su vlasništvo vrlo ponosni.⁵⁸ Što se tiče seoskih javnih površina, njih su dobili besplatno, posebnim darovnicama od biskupskog vlastinstva.⁵⁹

U javne površine spadale su *lenije*⁶⁰ kroz polja, jedno jutro za crkvu i 400 hvati za seosku kuću.⁶¹ Svi doseljenici bili su rimokatoličke vjeroispovijesti što je uvelike pomoglo bržoj i boljoj integraciji sa susjednim hrvatskim stanovništvom. U početku su doseljenici odlazili u punitovačku crkvu dok nisu izgradili seosku. Za groblje im je darovano pola jutra zemlje, ali su se u prvih nekoliko godina ukapali na punitovačkom groblju. Prvu kapelicu Josipovčani su podigli 1882. u centru sela kako bi se u njoj mogli sastajati i moliti. Kapelica je bila mala i drvena. Zidanu crkvu sagradili su i posvetili sv. Mihaelu 1923., a na istom mjestu izgradili su još veću potkraj 1973. jer je ova stara postala premala za stanovnike kojih je bilo sve više u selu.⁶² Od te stare male crkve ostali su toranj i zvona. Crkva je posljednji put renovirana 2004. Za zaštitnika sela i crkve odabrali su njima vrlo poznatog i bliskog sveca Mihaela arkandela, jer je bio i zaštitnik župe Stara Bistrica u Slovačkoj odakle je većina doseljenika dolazila.⁶³

U prvim godinama doseljavanja djecu su podučavali stariji obrazovaniji seljani dok nisu krenuli u državnu školu koja se nalazila u Punitovcima.⁶⁴ Četverogodišnja škola otvorena je tek 1946. u jednoj seoskoj kući koja je bila prenamijenjena za potrebe školstva.⁶⁵ S obzirom da je djece bilo sve više i da su prostorije koje su služile kao učionice postale premale, 1950-ih počela se graditi osmogodišnja škola za cijelu općinu. Nakon što je i ona postala premala i ruševna, 1996. položen je kamen temeljac za novu, opremljeniju i suvremeniju školu koja je uključivala veliku dvoranu za tjelesni odgoj te školsko igralište. Gradnja škole dovršena je 9. listopada 1998.

⁵⁸ Kuric, Andrej, Anica Popović, *Slovesna osada Josipovec*, Našice: Zvaz Slovakov v Chorvatsku, 2007., 8.

⁵⁹ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 24.

⁶⁰ Poljski put dobro utaban i širok toliko da njime mogu proći zaprežna kola ili u novije vrijeme traktor.

⁶¹ Isto, 24.

⁶² Škiljan, Kralj Vukšić, „Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju“, 26.

⁶³ Kuric, Popović, *Slovesna osada Josipovec*, 11.

⁶⁴ Šuljak, Popović i Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, 26.

⁶⁵ Kuric, Popović, *Slovesna osada Josipovec*, 12.

3. KRETANJE STANOVNIŠTVA

Stanovništvo čini ukupan broj ljudi nekog naselja i ono je nosilac kulturnog, društvenog i gospodarskog života.⁶⁶ Sastavom i brojem stanovništvo se mijenja pod posrednim i neposrednim utjecajem društvenog razvoja. Sastav ili struktura stanovništva proizlaze iz prirodnoga kretanja, migracija, gospodarske razvijenosti, narodnosne i vjerske osobitosti.⁶⁷ Ti društveni procesi i promjene u strukturi stanovništva važni su za razumijevanje razvoja i napretka doseljeničkog naselja Josipovca, ali i same općine Punitovci. Za potpunu demografsku sliku Josipovca u prvih 30 godina od osnivanja, analizirani su popisi stanovništva te matične knjige krštenih, umrlih i vjenčanih. Prije detaljne analize i zaključaka važno je spomenuti i proces kretanja stanovništva te prepoznati i razaznati u kojoj je mjeri taj proces utjecao na određene segmente života doseljenika.

Mehaničko (migracijsko) kretanje stanovništva značajno je u prvim godinama osnutka i razvitka Josipovca. Kako je izgledalo migracijsko kretanje pomnije je objašnjeno u poglavlju o doseljavanju Slovaka, pa će iz tog razloga ono u ovom poglavlju biti samo ukratko ponovljeno kroz terminologiju o kretanju stanovništva.

U slučaju Josipovca govorimo o imigraciji koja se odnosi na trajno naseljavanje u neku zemlju, nakon napuštanja izvorne zemlje. Imigracija Slovaka bila je uvjetovana raznim gospodarskim i ekonomskim čimbenicima, a ona je za mnoga područja jednostavno rješenje za depopulaciju i manjak radne snage. Imigracija u mjestu odredišta djeluje trenutačno i dugoročno i ima veliki učinak na broj i strukturu stanovništva.⁶⁸ Na Josipovac (samim time i na općinu) je trenutačno djelovala na povećanje ukupnog broja stanovnika, a dugoročno gledano na natalitet, mortalitet, nupcijalitet. Imigracija je dugoročno utjecala i na ostale društvene čimbenike koji su povezani s njom samom ili s potomstvom imigranata, na primjer na očuvanje slovačkog identiteta. Prvi Slovaci u Josipovac došli su iz orahovačkog kraja (koji se također nalazi u Slavoniji) pa se tu radilo o unutarnjoj migraciji, a pod vanjskom migracijom podrazumijevamo kretanje ljudi koji su dolazili direktno iz Slovačke. Od samog početka migracije su bile stalne i privremene. Ove potonje odnosile su se na sezonske radnike

⁶⁶ Wertheimer – Baletić, Alica, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb: Mate, 1999., 195.

⁶⁷ Isto, 195-196.

⁶⁸ Isto, 17.

koji bi se izmjenjivali u godišnjim ciklusima, dok su stalne migracije bile one u kojima bi se Slovaci odlučili odmah trajno doseliti. Migracijska kretanja u početnim godinama Josipovca bila su većinom organizirana, ali su zabilježena i ona stihijska. Migracije po svom karakteru mogu biti i selektivne prema spolu, dobi, obiteljskom statusu, zanimanju i sl. U Josipovac su u početku dolazili prvenstveno oženjeni muškarci, koji su bili spremni na mukotrpan rad. Njihovu dob nije moguće razabrati iz prvih popisa, ali analizom matičnih knjiga umrlih može se približno odrediti (više o tome u nastavku teksta). Kada su se odlučili trajno useliti sa sobom su povelili i ostatak obitelji (suprugu i djecu) koji se na taj način isto uključio u migracijsko kretanje.

Pored mehaničkog kretanja stanovništva, i prirodno kretanje također utječe na strukturu stanovništva nekog mjesta. Prirodno kretanje stanovništva podrazumijeva kretanje koje je rezultat rađanja (natalitet) i umiranja (mortaliteta).⁶⁹ Kretanje stanovništva zavisi i od brojnih čimbenika vezanih za natalitet i mortalitet. Među najvažnijima su dobno-spolna struktura, socijalno-ekonomski te kulturni i psihološki čimbenici.⁷⁰ Na mortalitet izravno utječe starosna struktura stanovništva te razina zdravstvene zaštite i higijenske navike. Na razinu nataliteta isto utječe starosna struktura, ali i struktura stanovništva po spolu. Osim starosti i spola na natalitet utječe i kontrola rađanja koja se javlja zbog različitih životnih uvjeta. Za demografsku sliku nekog mjesta i za proučavanje prirodnog kretanja stanovništva važan je i fertilitet. Fertilitet se odnosi na plodnost žene i označava razdoblje kada je žena fiziološki sposobna sudjelovati u reprodukciji, odnosno rađati.⁷¹ U slučaju Josipovca uzimaju se u obzir ženska djeca koja su predmet migracijskih kretanja jer predstavljaju potencijal za veći natalitet. Fertilitet je važan za izračunavanje reprodukcije stanovništva jer nam može pokazati u kojem smjeru će ići buduće kretanje stanovništva. Kao na natalitet i mortalitet i na fertilitet utječu određeni čimbenici poput biološko dobne strukture, sve kasnije stupanje u brak, razina obrazovanja, financije, uvjeti osnivanja obitelji, stavovi o broju djece, kontrola rađanja...⁷²

⁶⁹ Wertheimer – Baletić, Alica, *Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika*, Zagreb: Meridijani, 2017., 400.

⁷⁰ Isto, 397-404.

⁷¹ Isto, 403-406.

⁷² Isto, 404.

Promatrano razdoblje (1881. – 1911.) vrijeme je u kojem na hrvatskom prostoru nastupa proces demografske tranzicije pa prirodno kretanje stanovništva doživljava korijenite promjene.⁷³

3.1. Prema popisu stanovništva

Popis stanovništva trenutčan je demografski pokazatelj sveukupne populacije nekoga područja te se smatra važnim izvorom podataka. Popisom se sustavno evidentira sveukupno stanovništvo, a može sadržavati različite izvore podataka o nekom mjestu i/ili državi. Države su ih provodile s ciljem da utvrde realno stanje društva, njenu snagu kao i mogućnosti financijskog i vojnog opterećivanja.⁷⁴ Prvi popisi stanovništva provodili su se već u starome vijeku. Najčešće su se provodili zbog poreznih nameta i vojnih obveza. S popisom se procjenjivala imovina i starosna dob stanovništva. U srednjem vijeku o stanovništvu saznajemo iz turskih spisa (defteri), crkvenih izvještaja i matičnih knjiga. Ti izvori omogućuju procjenu stanovništva, domaćinstava i naseljenosti nekoga mjesta. Za vrijeme austrijske vlasti provodili su se tzv. terezijanski i jozefinski popisi stanovništva (u rizničke svrhe i vojne svrhe) no nisu u potpunosti obavljeni.⁷⁵ Prvi cjeloviti popis i prvi proveden prema načelima suvremene statistike smatra se popis stanovništva iz 1857. Od tada se popisi u Hrvatskoj provode uglavnom kontinuirano do današnjeg vremena. Za ovaj rad važni su popisi iz austrougarskog razdoblja koji su provedeni 1880., 1890., 1900. i 1910. Za hrvatsku historiografiju od tih popisa važan je onaj iz 1890. To je prvi popis koji je proveden nakon sjedinjenja Vojne krajine s Hrvatskom i Slavonijom te su po prvi put hrvatski i srpski jezici odijeljeni.⁷⁶ Svi drugi austrougarski popisi ne razlikuju te dvije skupine te ih iskazuju pod jednom kategorijom. Materinski jezik u kombinaciji s vjeroispovijesti uzimao se u obzir pri procjeni etničkog sastava. Do 1948. u popisima se stanovništvo izjašnjavalo samo po vjeroispovijesti i materinskom jeziku, dok je narodnost u

⁷³ Nenad Vekarić i Božena Vranješ Šoljan, „Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 47 (2009.), 9-62.

⁷⁴ Krivošević, Stjepan, „Izvori za historijsku demografiju - djelomični brožčani i poimenični popisi stanovništva“ *Arhivski vjesnik*, br. 36, 1993., 160-162.

⁷⁵ Marković, *Slavonija – povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, 9-10.

⁷⁶ Rimac, Marko, „Etnička i socijalna struktura stanovništva Hrvatske i Slavonije prema popisu iz 1890. godine“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 25, 2007., 226.

današnjem smislu te riječi izostajala zbog subjektivnog doživljavanja vlastitog etniciteta tadašnjih stanovnika.⁷⁷

Posljednji popis stanovništva prije nego li je počelo doseljavanje Slovaka proveden je 1880. godine. Već je sljedeće, 1881. godine osnovano selo Josipovac Punitovački. Iz tog razloga pronalazimo ga u popisu stanovništva 1890. kada se počinje iskazivati kao naselje samo pod imenom Josipovac. Te je popisne godine prema popisu naselje brojilo 432 stanovnika.⁷⁸ Svakim novim desetljećem broj stanovnika bi se neznatno povećavao pa u prosijeku možemo reći (bez 1880. jer točan podatak o broju stanovnika nemamo) da je broj žitelja kroz godine bio oko 540.

Tablica 2. Broj stanovnika Josipovca Punitovačkog kroz godine

Godina	1880.	1890	1900	1910	1921
Broj stanovnika	-	432	578	559	590

Josipovac je bio dio Župe Punitovci kojoj su pripadali još i naselja Beketinci, Jurjevac, Krndija, Punitovci, Široko Polje i Vuka. Josipovac se po broju stanovnika nalazio na predzadnjem mjestu te su žitelji Josipovca činili 10% ukupne populacije u župi. Zanimljiv je podatak da su njemački doseljenici u toliko velikom broju naselili Krndiju da su prestigli starosjedilačko punitovačko stanovništvo.

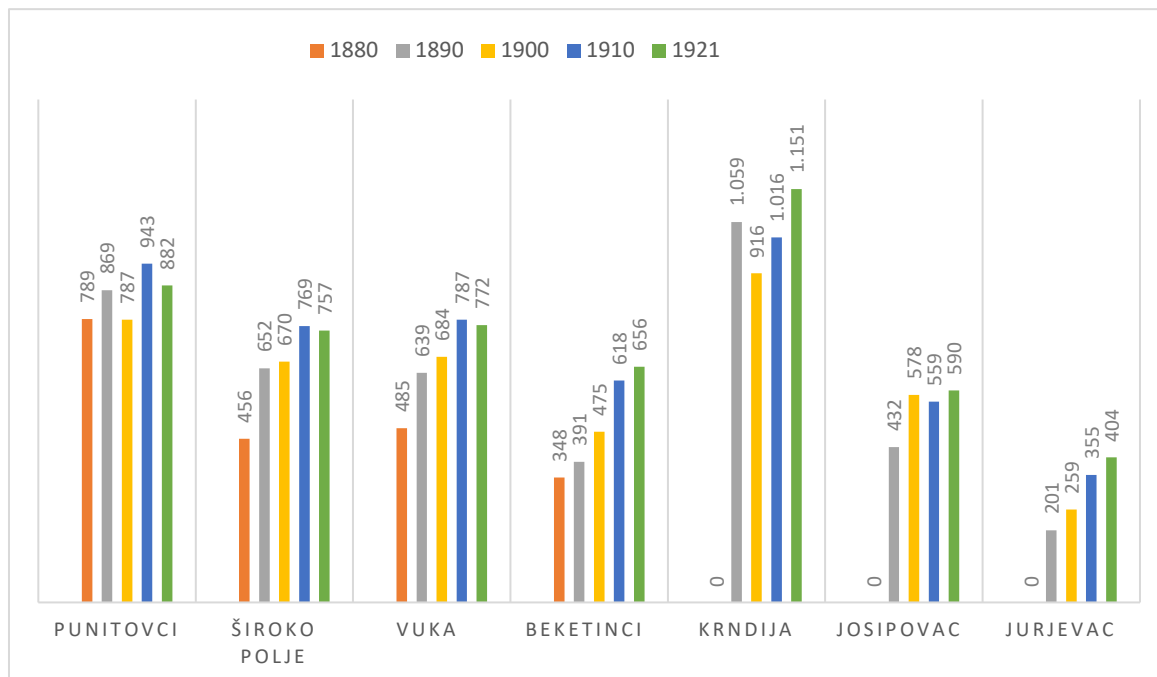
Tablica 3. Broj stanovnika po selima u Župi Punitovačkoj

Selo	Godina	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.
Punitovci		789	869	787	943	882
Široko polje		456	652	670	769	757
Vuka		485	639	684	787	772
Beketinci		348	391	475	618	656
Krndija		-	1.059	916	1.016	1.151
Josipovac		-	432	578	559	590
Jurjevac		-	201	259	355	404

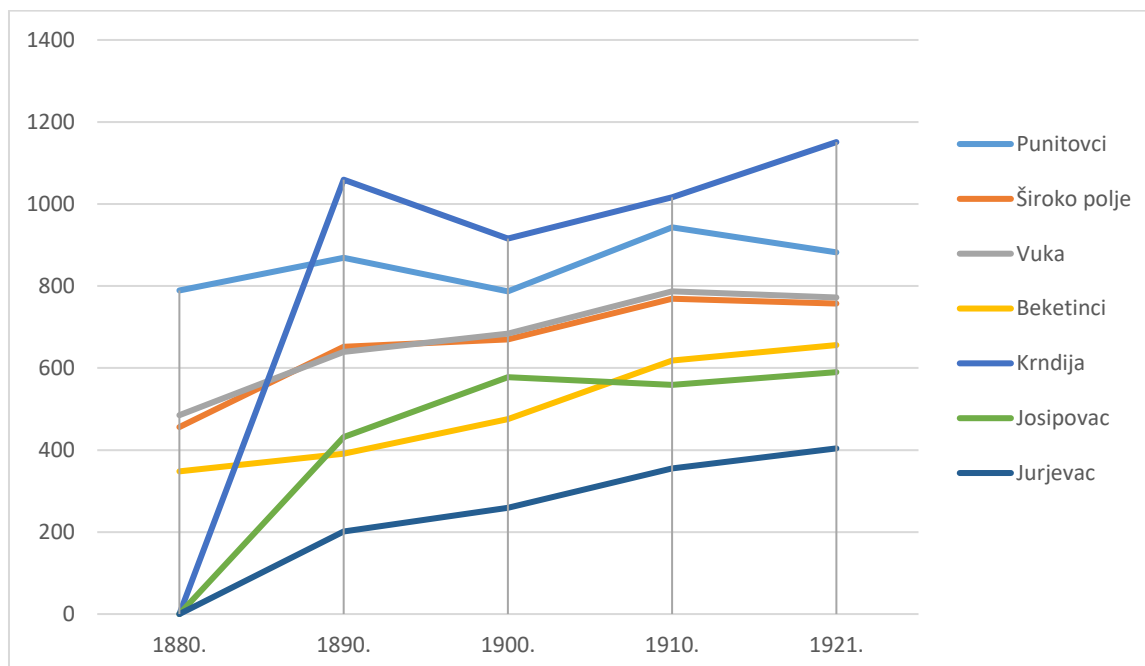
⁷⁷ Na istom mj.

⁷⁸ Korenčić, Mirko, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857 – 1971.*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1979., 254.

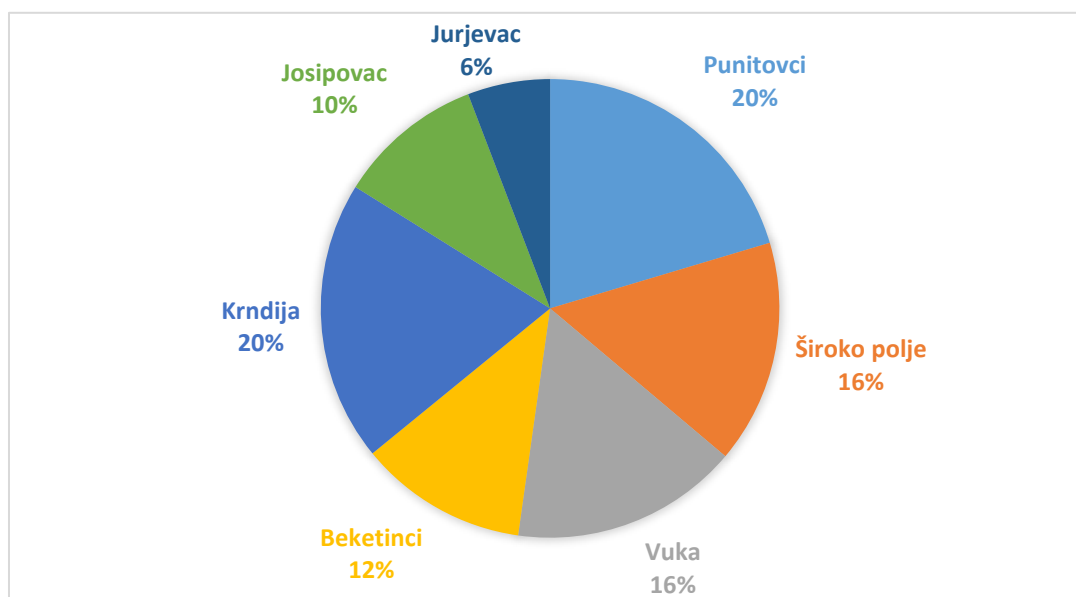
Grafikon 1. Prikaz broja stanovnika po selima od 1880. do 1921.

Grafikon 2. Linearni prikaz kretanja broja stanovnika od 1880. do 1921.

Grafikon 3. Udio pojedinog sela u ukupnoj populaciji u Župi Punitovci od 1880. do 1921.

Glede vjerske pripadnosti, iz popisa koji je proveden 1890. vidljivo je da je u Josipovcu bio 431 rimokatolik i samo jedan stanovnik pravoslavne vjere. Prema popisu iz 1900. od ukupno 578 stanovnika, 16 je bilo Hrvata, 6 Čeha, 8 Mađara, 6 Nijemaca, 541 Slovak i jedna osoba navedena je u rubrici *ostali i nepoznato*. U deset godina kasnije provedenom popisu stanovništva (1910.) zabilježeno je 559 stanovnika: 5 Hrvata, 3 Čeha, 10 Mađara, 11 Nijemaca i 530 Slovaka.⁷⁹ To bi značilo da se kroz desetak godina stanovništvo Josipovca počelo miješati s okolnim žiteljima i da su bile aktivne migracije unutar župne zajednice. Ne smijemo zaboraviti ni to da su još uvijek bile aktivne pojedinačne vanjske migracije. Kučerova navodi da je u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji prema popisu stanovništva 1890. registrirano 13.614 Slovaka, a 1900. ukupno 17.342. To bi značilo da se u Josipovcu nalazilo 3,1% Slovaka od ukupnog broja u Hrvatskoj i Slavoniji.

Demografska struktura stanovništva nakon 1921. znatno će se promijeniti zbog političkih i gospodarskih zbivanja. Krndija kao selo danas se jedva održava s tek 40 stanovnika, dok je Josipovac preuzeo mjesto najvećeg naselja u općini Punitovci.⁸⁰

⁷⁹ *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Republike Hrvatske 1880. - 1991. po naseljima*, knjiga 2, priredio Jakov Gelo i dr., Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1998., 987.

⁸⁰ <https://www.punitovci.hr/naselja/krndija/> (posjet: 12.8.2022.)

3.2. Josipovac prema matičnim knjigama krštenih, umrlih i vjenčanih Župe Punitovci

Matične knjige javne su isprave koje sadrže podatke o rođenju (krštenju), vjenčanju i smrti. Prvotno su služile kao evidencije o vjernicima u svojim župnim zajednicama. Osim što sadrže podatke na temelju kojih dolazimo do podataka o natalitetu i mortalitetu, matične knjige pružaju i vrijedna saznanja o migracijskim kretanjima, socijalnom i imovinskom stanju stanovnika, o prosječnom životnom vijeku, etničkom sastavu, uzrocima smrti i raznim bolestima.⁸¹ Vođenje knjiga tijekom srednjeg vijeka nije bilo obvezno, a ovisilo je o biskupovim uputama prema kojima je župnik unosio podatke. Iz razdoblja srednjega vijeka tek su rijetke matice sačuvane i uglavnom su nepotpune. Tek će se odlukom na Tridentinskom saboru 1563. u Katoličkoj crkvi točno utvrditi da župnici moraju voditi evidenciju o krštenima i vjenčanima u župnoj zajednici. Odredba o vođenju knjige umrlih donesena je tek 1614., a prema njoj župnici su morali voditi i knjigu Stanja duša u kojoj su se nalazili podaci o cijelim obiteljima i pojedinim osobama.⁸² Tada su prihvaćeni i obrasci za vođenje svake od tih knjiga. U početku su se podaci upisivali narativno, ali su kasnije pod austrijskom vlašću uvedene rubrike koje su župnici samo popunjavali. Glavne rubrike bile su više-manje svugdje iste, dok su župnici po svom nahođenju mogli dodavati i ostale podatke koje su smatrali bitnima.⁸³

Matične knjige vodile su se za cijelu župnu zajednicu, bez obzira koliko je sela pripadalo župi. Tako se podaci o krštenima, umrlima i vjenčanima Josipovca Punitovačkog nalaze u matičnim knjigama Župe Punitovci. Sve tri matične knjige (krštenih, umrlih i vjenčanih) za ovo promatrano razdoblje sadrže podatke o Josipovcu, Jurjevcu, Punitovcima, Vuki, Beketincima, Krndiji i Širokom Polju. Osim ovih mjesta, u matičnim knjigama krštenih može se pronaći nekolicina upisa iz okolnih sela poput Ivanovaca, Gorjana, Tomašanaca. Sve knjige čuvaju se u Državnom arhivu u Osijeku i u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu. Knjige do 1878. punitovački župnik upisivao je na latinskom jeziku, a kasnije su upisi pisani hrvatskim jezikom.

⁸¹ Jelinčić, Jakov, „Matične knjige s područja Pazinštine do 1945. (1949.) godine.“ *Vjesnik Istarskog arhiva* 2-3, br. 1992.-1993., (1994.), 253-254.

⁸² Vlahov, Dražen, Jakov Jelinčić i Danijela Doblanović, „Uvod“, *Vjesnik Istarskog arhiva* 11-13, br. 2004.-2006., (2008.), 13.

⁸³ Isto, 14.

U Državnom arhivu u Osijeku nalaze se sljedeće matične knjige Župe Punitovci koje su proučavane unutar ovog istraživanja.⁸⁴

Matične knjige krštenih	1857. – 1884.
	1885. – 1895.
Matične knjige umrlih	1857. – 1885.
	1885. – 1900.
Matične knjige vjenčanih	1855. – 1900.

U Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu nalaze se sljedeće matične knjige Župe Punitovci, a za ovo istraživanje proučavane su samo one matične knjige krštenih, umrlih i vjenčanih koje su podebljane u tablici.⁸⁵

Matične knjige krštenih	1896. – 1921.
	1922. – 1927.
	1927. – 1930.
	1931. – 1939.
	1939. – 1949.
Matične knjige umrlih	1901. – 1928.
	1929. – 1949.
Matične knjige vjenčanih	1901. – 1928.
	1928. – 1949.

⁸⁴ Na internetskoj stranici FamilySearch (<https://www.familysearch.org/en/>) dostupne su MKK (1857. – 1884.) i MKU (1857. – 1884.) (posjet 7. 9. 2022.)

⁸⁵ Godine 1949. u MKK postoji samo 3 upisa, u MKV postoji samo jedan, a u MKU dva. Moguće da je godina nepotpuna zato što župnik nije do kraja prepisao knjigu (tzv. paricu) koja se slala u županijsko središte ili se prestala pisati dolaskom komunističkih vlasti kada se izričito zahtjevalo da se pišu civilne matične knjige.

3.2.1. Matične knjige krštenih

Matične knjige krštenih sačuvane su u vrlo dobrom stanju s tek ponekim mehaničkim oštećenjem koje nije utjecalo na iščitavanje sadržaja. Lošijeg stanja je samo matična knjiga krštenih 1896. – 1921. Na početku knjige nedostaju dijelovi prvih nekoliko listova te za 1904. godinu. Upisi s početka godine mogu se polovično iščitati. Kod njih se vidi tko su bili kumovi, pa prema prezimenu smatram da nisu vezani za upise Josipovčana, jer je praksa bila da su Slovački doseljenici međusobno kumovali na krštenjima djece. U 1904. jedna stranica je pri dnu polovično otkinuta. U upisu se vidi ime i prezime oca i kume koji su Slovaci i žive u Josipovcu jer se spominju i kod druge rođene djece. U daljnjoj analizi ta osoba je upisana kao NS (nepoznat spol). Na osobu nepoznatog spola nailazim još u 1897. Župnik je upisao da se rodilo mrtvorođeno nedonošče zakonitih roditelja iz Josipovca, bez spomena je li se radilo o muškom ili ženskom djetetu. U matičnoj knjizi umrlih ne postoji oko toga datuma nikakav upis koji bi upućivao na tu osobu.

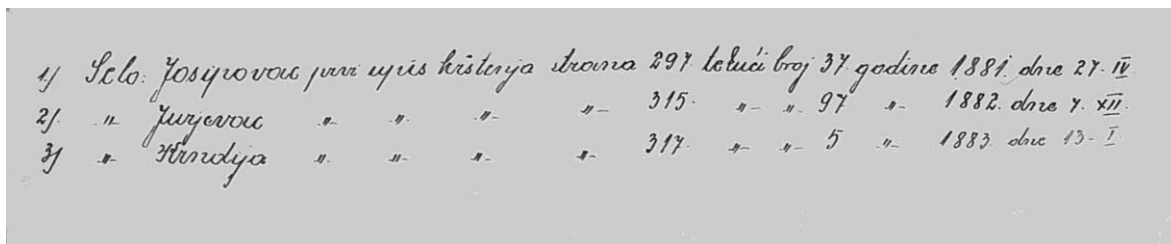
U matičnu knjigu krštenih unosili su se sljedeći podaci: redni broj upisa, datum i godina rođenja i krštenja, ime krštenika, ime oca i majke, je li dijete zakonito/ne zakonito, koje je vjeroispovijedi, mjesto rođenja, tko su kumovi na krštenju, ime župnika i opažanje.

Slika 3. Rubrike matičnih knjiga krštenih

Godina, mjesec i dan		Krstenika		Roditelja		Kumova ime i prezime stališ i vjera	Krstitelja ime i prezime i duhovna služba	Opazka
Godina	Mjesec i dan	Ime	zakonit ili ne-zakonit	Ime, prezime i stališ	Vjera			

Matična knjige krštenih za 1881. vrlo je važan izvor podataka o prvoj godini doseljavanja Slovaka. Župnik je odmah na prvoj stranici, koja je inače prazna, napisao da se prvi upis krštenog iz sela Josipovca nalazi na stranici 297 pod tekućim brojem 37, godine 1881. i dana 27. travnja.

Slika 4. Župnikov upis o prvom krštenju u Josipovcu

Radilo se o Ivanu, nezakonitom sinu Eve koja je bila kći ratara Mate Kristeka i Sofije Konjuh. Djetetu je upisana rimokatolička vjeroispovijest, a pod mjestom rođenja navedena je *naselbina Josipovac pokraj Punitovci*. Kum krštenoga bio je poljodjelac Stjepan Funjek. U rubrici opažanje župnik je upisao da se radi o doseljenicima iz sela Kubina.⁸⁶ Podatak o ocu krštenika ne postoji. Naknadnim zapisom uz njegovo ime saznajemo da je Ivan umro 9. siječnja 1955. u Čakovcu. U popisu prvih naseljenika iz te godine pronalazimo Evinog oca – Matu Kristeka. U popisu žitelja iz 1883. upisan je Matija Kristek i vrlo se vjerojatno radilo o istoj osobi. O njemu saznajemo da je Slovak, da ima dobre dokumente te da je oženjen i uljudan. O ovoj obitelji postoji upis i 1882. kada je kršten Josip čiji su roditelji Mathias Kristek i Sofija Karjuh.⁸⁷ To bi značilo da je Eva dobila brata nedugo nakon što je i sama postala majka. Uzmemo li u obzir da se obitelj Kristek doselila iz Slovačke i da je Ivan rođen početkom godine, možemo pretpostaviti da je Eva već trudna došla u Josipovac s roditeljima jer vjerojatno u tome trenutku nije bila udana.⁸⁸ Matična knjiga vjenčanih otkriva da se Eva udala za udovca Martina Kraljika 1882., a iz *Statusa Animaruma* 19. stoljeća saznajemo da je Ivan (sin Eve Kristek) bio u Americi.⁸⁹ S bozirom da u matičnoj knjizi krštenih piše da je umro u Čakovcu, znači da se u nekom trenutku života vratio u Hrvatsku.

⁸⁶ Vjerojatno se radi o mjestu Dolnom Kubinu koje se nalazi na sjeveru Slovačke u Žilinskome kraju odakle je došla većina doseljenika. Vrlo je slično ime i drugog mjesta također u žilinskome kraju - Klubin, pa postoji velika mogućnost da je mjesto župnik krivo upisano.

⁸⁷ Župnik je vjerojatno upisao prezime Karjuh onako kako ga je čuo, no ono kao takvo se više ne spominje nigdje u ostalim dokumentima i matičnim knjigama, pa ustvari treba pisati Konjuh.

⁸⁸ Moguće da ju mladić nije htio vjenčati ili da se roditelji, prvenstveno otac, nisu slagali s takvim vjenčanjem.

⁸⁹ *Status Animarum Josipovci* (19. st.) RKT- Župa Sv. Ladislava Punitovci, Župni arhiv, sig.-5.

Slika 5. Upis prvorođenog dječaka u selu Josipovcu

38	1881 travanj 27 28	335. 6/4 1907 Ivan BE 260-1907	neka konit.	Eva Kei Mate Kriština Katalica Jofije Konjuh	Miri Nabl.	Navella sa Josipom vau pokraj Bumtovi	Stjepan Fanjela proškolica Ivan	Umaro 9. 1. 1953 u Crkvi u 161 ulici 7/1907 u selu umrla 2/2/1999 u selu Matej Jantak Napela	doalper nici it Jolao selo Kubina. 2/2/1999 1/10
----	--------------------------	--------------------------------------	----------------	--	---------------	--	--	---	--

Godine 1881. rođeno je ukupno sedmero djece – tri djevojčice i četiri dječaka. Njih čak petero rođeno je do srpnja. To znači da su trudne žene doseljavale sa svojim muževima u vrlo nepovoljnim uvjetima. Naredne godine (1882.) rođen je isti broj djece, svi redom dječaci. Iz ovih podataka može se zaključiti da su doseljenici bili mlađe ili srednje životne dobi te da su im žene bile u fertilnom razdoblju što će pozitivno utjecati na prirodno kretanje stanovnika.

U promatranom razdoblju (1881. – 1910.) rođeno je ukupno 804 djece: od toga 410 (51%) muške i 392 (49%) ženske te dvije osobe nepoznatoga spola.⁹⁰ Iz navedenog proizlazi da je rođeno 2% više muške djece u odnosu na žensku. Najviše rođenih u Josipovcu je bilo 1910. – njih četrdeset i troje od sveukupno 244 rođenih u Župi Punitovci. Pet osoba manje (38) rođeno je 1906. i 1893. u Josipovcu, dok je u Župi tada rođeno 276 (najviše u promatranome razdoblju) i 254. Kod nekih upisa, župnik je ispod imena napisao: prvorođeni ili prvorođena što je izuzetno vrijedan podatak jer se može pratiti koliko je obitelj u narednim godinama imala djece. Prema tome podatku moguće je onda saznati strukturu obitelji i kućanstva, kao i utvrditi postoji li neki obrazac nasljeđivanja imena. Zbog obujma istraživanja u ovome radu ta će analiza izostati.

Posebnu skupinu među rođenima i krštenima čine blizanci. Od 804 djece rođeno je 13 parova blizanaca (odnosno, 26 osoba) što je iznosilo 3,23%. Dva para (15,38%) blizanaca bilo je muškoga spola, pet (38,46%) ženskoga spola i šest (46,15%) parova bilo je mješovito (dječak - djevojčica). Kod dva para blizanaca jedno dijete umrlo je odmah. Godine 1903. rođen je Gjuro i mrtvorodeno žensko dijete i 1908. rođena je Ana i mrtvorodeno muško dijete.

⁹⁰ Navodim riječ rođeno, jer su tijekom godina župnici počeli upisivati i rođenu djecu koja nisu primila sakrament krštenja jer su nedugo nakon ili tijekom poroda umrli.

U Miholjcu su blizanci činili 3,16% ukupnih rođenja.⁹¹ Osim blizanaca, zabilježene su i trojke koje su činile 0.08% svih rođenja. Trojke nisu zabilježene u Josipovcu, ali nisu ni u Punitovcima (1875.-1880.). Što se tiče spolne strukture u Miholjcu je ženskih blizanaca 28,14 %, muških 32,47 %, a različitog spola 39,39 %.⁹² Prema matici rođenih u drugoj polovici 18. stoljeća (1755. – 1800.) u Zmajevcu je zabilježeno 25 krštenja blizanaca. Od toga se navode blizanci kao dječak i djevojčica u 44,00%, blizanke 28,00% i blizanci 28,00%.⁹³

Tablica 4. Broj rođene muške i ženske djece po godinama u Josipovcu

Godina	Broj rođenih u Josipovcu Punitovačkom			
	M	Ž	NS	Ukupno
1881.	4	3	-	7
1882.	7	0	-	7
1883.	9	6	-	15
1884.	8	10	-	18
1885.	13	7	-	20
1886.	10	26	-	36
1887.	12	9	-	21
1888.	13	15	-	28
1889.	11	21	-	32
1890.	11	14	-	25
1891.	13	18	-	31
1892.	17	11	-	28
1893.	21	17	-	38
1894.	16	14	-	30
1895.	14	14	-	28

⁹¹ Bereš, Monika, „Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 38, br. 1 (2020.), 76-77.

⁹² Isto, 75.

⁹³ Lovuš, Eldina, „Katoličko stanovništvo Zmajevca u drugoj polovici 18. stoljeća (1755.-1800.)“, *Scrinia Slavonica* 15, br. 1 (2015.), 124.

1896.	10	13	-	23
1897.	16	9	1	26
1898.	21	8	-	29
1899.	17	14	-	31
1900.	16	14	-	30
1901.	19	15	-	34
1902.	14	16	-	30
1903.	8	13	-	21
1904.	10	14	1	25
1905.	14	16	-	30
1906.	20	18	-	38
1907.	12	11	-	23
1908.	14	16	-	30
1909.	16	11	-	27
1910.	24	19	-	43
Ukupno	410	392	2	804

Najviše rođenja bilo je u veljači (10,2%, 82) i kolovozu (9,8%, 79) što znači da se začecje dogodilo u svibnju i studenom. Ovi podaci podudaraju se s analizom i za starosjedilačko mjesto Punitovce za šestogodišnje razdoblje (1875. – 1880.) uoči doseljavanja Slovaka. To samo potvrđuje činjenicu da se stanovništvo najvećim dijelom bavilo poljoprivredom i trideset godina kasnije. Kao što je već rečeno u poglavlju *Stanovništvo Župe Punitovci*, začecja i rađanja uklapaju se u europski model sezonskog rasporeda začecja na kojeg utječu veliki poljoprivredni radovi, klimatski uvjeti i vjerske norme. Završetak korizme i proljetno spolno buđenje, osim poljoprivrednih radova, najviše su utjecali na broj začecja.⁹⁴ Najviše djece začeto je tijekom travnja i svibnja kada nastupa proljeće i toplije vrijeme, a to je i vrijeme kada su okončane korizmene crkvene zabrane. Najmanji broj poroda zabilježen je u svibnju, a tek nešto više u lipnju i srpnju. Vrijeme začecja za te mjesece je i vrijeme velikih poljoprivrednih radova, pa ne čudi ovakvo stanje jer se ipak radi o ruralnoj sredini.

⁹⁴ Doblanović, „Sezonska kretanja začecja/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću“, 218.

Slična situacija kao u Josipovcu bila je i u ostatku Slavonije i Baranje. Monika Bereš analizom matičnih knjiga krštenih župe Miholjac konstatirala je da je najviše djece bilo krštenou listopadu i u rujnu, potom u ožujku i siječnju. Najmanje djece bilo je kršteno u lipnju i u svibnju, potom u srpnju i prosincu što se podudara i s Josipovcem. Najveći broj začeca u Miholjcu događao se tijekom zime, odnosno tijekom prosinca i siječnja.⁹⁵ Malo drugačija situacija bila je kod Josipovčana, najviše začeca događalo se tijekom svibnja i studenog. Miholjac je također poljoprivredni kraj pa su ljudi više vremena provodili izvan kuće i obavljajući razne poslove. U Zmajevcu maksimum krštenja očituje se tijekom mjeseca siječnja i listopada, a minimum u broju krštenja očituje se u lipnju i svibnju.⁹⁶ U Drenovcima najveći broj djece bio je rođen u veljači i ožujku, te od kolovoza do listopada, a najmanji u srpnju i listopadu. Ritam začeca djece bio je u skladu s rođenjima. Označen je dvama razdobljima: proljetnim (svibanj i lipanj) i zimskim (od studenog do siječnja). U veljači, pak, vjerojatno zbog nadolazeće korizme, te u listopadu zbog poljskih radova, broj začeca bio je najmanji.⁹⁷

⁹⁵ Bereš, „Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću“, 59.

⁹⁶ Lovaš, „Katoličko stanovništvo Zmajevca u drugoj polovici 18. stoljeća (1755.-1800.)“, 123.

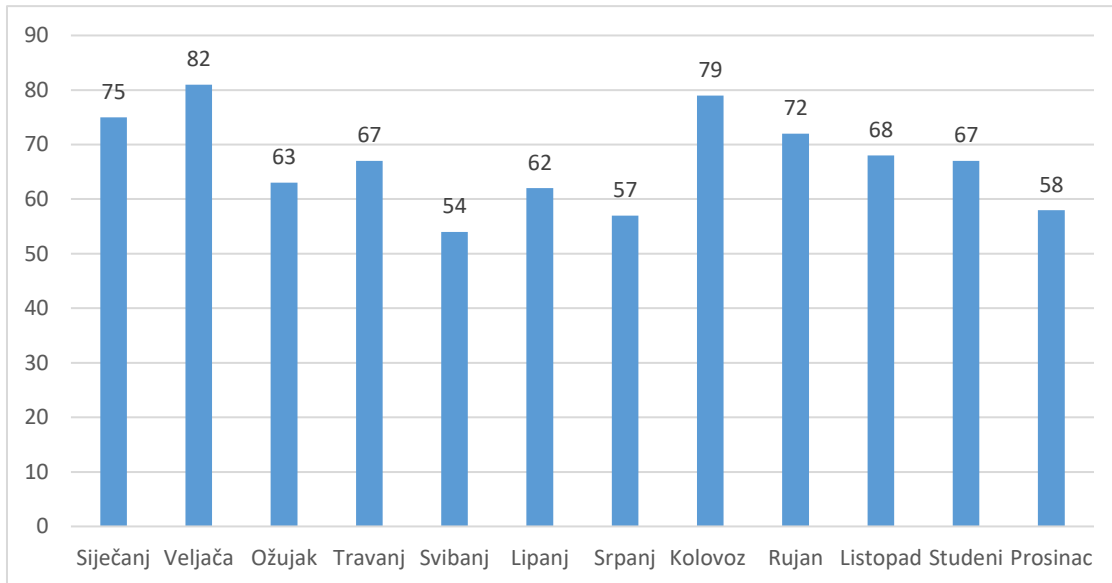
⁹⁷ Alebić, Tamara, Irena Ipšić i Božena Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, *Analiza Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, no. 47 (2009.), 82.

Tablica 5. Broj rođene djece po mjesecima u Josipovcu

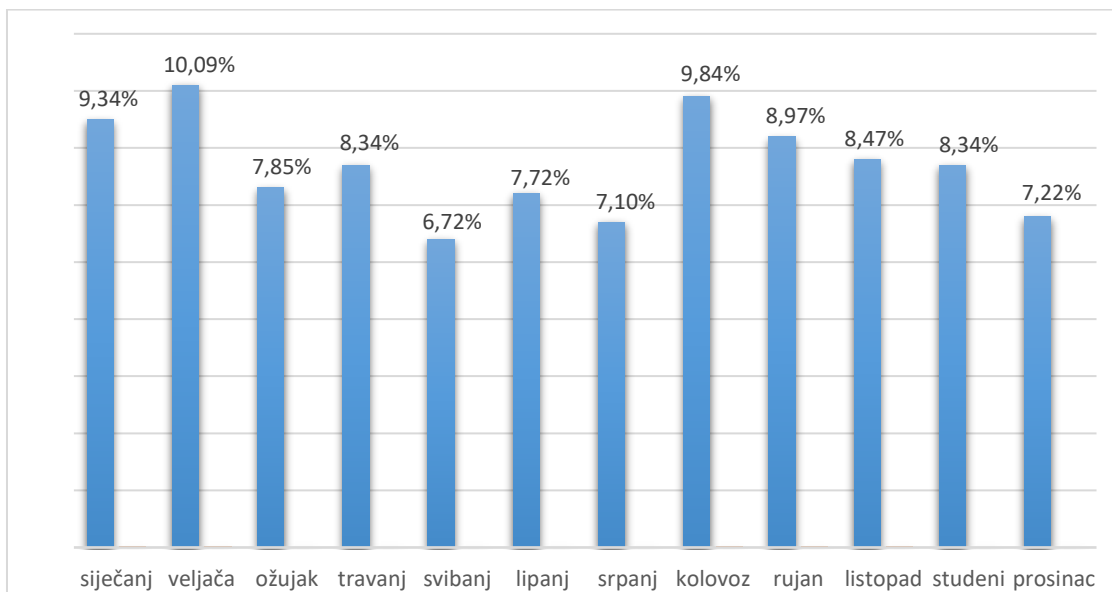
Mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Godina												
1881.	-	-	-	1	-	1	3	-	-	-	2	-
1882.	-	-	-	1	2	-	-	-	2	1	1	-
1883.	-	2	3	-	2	2	1	2	1	-	-	2
1884.	3	-	1	1	2	-	4	2	3	-	2	-
1885.	2	1	1	1	-	2	2	1	2	-	2	6
1886.	5	4	4	1	2	1	-	5	2	4	7	1
1887.	2	-	2	-	1	4	2	2	1	3	3	1
1888.	4	3	4	3	3	2	1	2	4	1	-	1
1889.	1	2	1	3	2	5	3	6	2	4	2	1
1890.	2	2	3	3	1	2	2	1	3	2	4	-
1891.	2	3	2	2	2	3	2	6	1	4	1	3
1892.	1	1	2	1	2	1	4	2	3	3	8	-
1893.	3	5	4	3	3	3	2	3	3	2	5	2
1894.	4	2	4	3	4	2	1	2	3	-	2	3
1895.	1	2	3	3	2	1	4	1	5	2	1	3
1896.	1	3	1	2	4	1	2	2	2	-	3	2
1897.	2	5	1	1	2	2	4	2	2	3	1	1
1898.	4	4	-	2	2	3	-	2	2	6	3	1
1899.	1	4	3	4	-	4	-	6	2	1	1	5
1900.	2	3	1	2	3	4	2	2	2	3	2	4
1901.	1	5	1	4	5	1	2	5	6	2	1	1
1902.	2	-	-	6	2	2	2	5	3	3	2	3
1903.	3	2	3	3	1	1	2	2	1	2	1	-
1904.	2	3	-	1	1	2	-	4	2	5	4	1
1905.	7	7	2	7	-	1	1	2	-	2	-	1
1906.	2	7	4	1	-	3	-	4	5	3	5	4
1907.	5	1	1	2	1	-	-	1	3	2	1	6
1908.	4	4	1	1	2	3	3	2	3	3	1	3
1909.	1	5	4	1	-	3	4	4	1	2	1	1

1910.	8	2	7	4	3	3	4	1	3	5	1	2
Ukupno	75	82	63	67	54	62	57	79	72	68	67	58
Postotak	9.34	10.09	7.85	8.34	6.72	7.72	7.10	9.84	8.97	8.47	8.34	7.22

Grafikon 4. Raspored rođenja po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 5. Postotak rođenih po mjesecima u Josipovcu

Uz detaljnu analizu rasporeda začeca i rađanja kroz mjesece i godine, analizirala sam i osobna imena koja su djeca dobivala krštenjem. Najčešće su se imena dodjeljivala po imenima svetaca i mučenika ili po roditeljima, kumovima, bakama i djedovima.

U Josipovcu su prevladavala jednočlana imena (800 djece ili 99,50 % slučajeva). Samo trojici dječaka i jednoj djevojčici nadjenuta su dva imena. Tročlana i četveročlana imena nisu zabilježena niti u jednoj promatranoj godini. Roditelji koji su davali dvočlana imena svojoj djeci ne ističu se naspram kolektiva. Svi redom bili su nadničari i bavili su se ratarstvom. Kod ovih upisa primjetno je da se drugo ime dodjeljivalo prema svecu čiji se imendan slavio taj mjesec kada su rođeni. U siječnju 1907. upisano je krštenje djevojčice koja je dobila dva imena - Ilonka Jelena, ali je u matičnoj knjizi umrlih upisana kao Ana i vjerojatno joj je to pravo ime. Na takav zaključak upućuje upis krštenja prije njezinog. Naime, upisu prethodi krštenje djevojčice Ilonke Jelene iz Beketinaca. To ime specifičnije je za žitelje Beketinaca, nego li za Slovake pa se župnik vjerojatno zabunio kod upisivanja, jer su roditelji ispravno navedeni. Najzanimljivije dvočlano ime svakako je ono jednoga dječaka koji je nazvan Ivan Krstitelj. Ivan je rođen 4. lipnja i ime mu je vezano uz blagdan svetog Ivana Krstitelja koji se slavi 24. lipnja. Jedina djevojčica koja je dobila dva imena zvala se Marija Magdalena. Rođena je 9. ožujka, a dana 25. ožujka kršćani slave Blagovijest iliti događaj kada je arkandeo Gabrijel navijestio Blaženoj Djevici Mariji da će začeti Isusa po Duhu Svetom. Po ovoj svetkovini možemo objasniti prvo ime djevojčice. Drugo ime nije motivirano blagdanom, jer se sveta Marija Magdalena slavi u mjesecu srpnju. Djevojčica je imala isto prvo ime ime kao majka i kuma pa je zapravo moguća da motivacija odabira tog imena nije vezana uz kalendar. U matičnu knjigu umrlih Marija Magdalena upisana je skraćeno kao Manda (Manda je skraćeni oblik od Mandalene, odnosno Magdalene), a to govori u prilog tome da se u praksi koristilo samo jedno ime. Dječak Franjo Mio rođen je 25. rujna. Oba njegova imena mogu se povezati uz kalendar. Naime, 29. rujna obilježava se blagdan sv. Mihovila, a početkom listopada sv. Franje. Sveti Mihael oduvijek je i zaštitnik Josipovčana, pa vjerujem da je to bila dodatna motivacija davanja baš toga imena. Adam Stjepan dobio je drugo ime vjerojatno po svetom Stjepanu Ugarskom koji se slavi dvadeset dana poslije dječakovog rođenja, u mjesecu kolovozu.

Tablica 6. Dvočlana muška i ženska imena

Muška imena		Ženska imena	
1. ime	2. ime	1. ime	2. ime
Franjo	Mijo	Marija	Magdalena
Adam	Stjepan		
Ivan	Krstitelj		

Muški imenski fond krštenih Josipovčana zabilježen u matičnoj knjizi krštenih sastoji se od 30 imena.⁹⁸ Najučestalija muška imena su Josip/Jozo i Stjepan/Štefan. Čak 89 (21,7%) krštenih dječaka dobilo je ime Josip, a 70 (17,1%) njih ime Stjepan. Od ukupno 410 muških krštenika, ova dva imena nosilo je 159 osoba, što je iznosilo 38,78%.

Što se tiče ženskog imenskog fonda, on je nešto manji. Zabilježeno je 25 različitih ženskih imena. Najučestalije ime bilo je Marija/Mara/Mariša i Ana/Anka. Marijom se zvala 101 (25,7%) ženska osoba i Anom 90 (22,9%) osoba. Gotovo je polovica josipovačkih kćeri nosila jedno od ta dva imena: 191 ili 48,72% od ukupno 392 krštenih. Četiri najučestalija imena nosilo je 349 osoba, što je 43,4% od ukupno krštenih.

⁹⁸ Inačice imena poput Stjepan/Stipo/Štefan brojane su kao jedno ime, isto tako brojana su i ženska imena.

Tablica 7. Popis muških i ženskih imena

	Muška imena	Broj	%	Ženska imena	Broj	%
1.	Adalbert	1	0,24%	Agata	1	0,26%
2.	Adam	40	9,69%	Agneza	4	1,03%
3.	Andrej / Andro / Andrija	45	10,90%	Alojzija	1	0,26%
4.	Antoni(j)o / Antun	12	2,91%	Ana / Anka	90	23,08%
5.	Blaž	1	0,24%	Barbara / Bara	3	0,77%
6.	Franjo	8	1,94%	Elizabeta / Liza	8	2,05%
7.	Gašpar	3	0,73%	Eva	32	8,21%
8.	Gjuro / Đuro	25	6,05%	Franjka	8	2,05%
9.	Hugo	1	0,24%	Hana	2	0,51%
10.	Ignjo	1	0,24%	Helena	1	0,26%
11.	Ilija	2	0,48%	Jozefina/ Jozija / Josipa	9	2,31%
12.	Imra	4	0,97%	Jula / Juliana	4	1,03%
13.	Ivan / Jano / Janko	40	9,69%	Katarina / Kata	44	11,28%
14.	Jakob	2	0,48%	Lujza	1	0,26%
15.	Josip / Jozo	89	21,55%	Matilda	2	0,51%
16.	Karl	1	0,24%	Mari(j)a / Mara / Mariša	101	25,90%
17.	Krstitelj	1	0,24%	Magdalena / Manda	2	0,51%
18.	Lovro / Vavrin	2	0,48%	Marta	1	0,26%
19.	Mato	6	1,45%	Paulina / Paula / Pavka	8	2,05%
20.	Marko	5	1,21%	Rozika / Rozalija / Roza	15	3,85%
21.	Martin	3	0,73%	Ruža	3	0,77%
22.	Mi(j)o / Mišo / Mijat	27	6,30%	Suzana	1	0,26%
23.	Pavao	5	1,21%	Sofija / Zofija	31	7,95%
24.	Petar	2	0,48%	Terezija / Tereza	6	1,54%
25.	Rudolf	2	0,48%	Veronika / Verka	12	3,08%
26.	Stjepan / Stipa / Štefan	70	16,95%			
27.	Tomas / Tomo	2	0,48%			
28.	Vatroslav	1	0,24%			
29.	Vencil	1	0,24%			
30.	Vendelin / Vendel	7	1,69%			

Tablica 8. Broj najčešćih ženskih i muških imena po godinama

Ime	Marija	Ana	Josip	Stjepan
Godina				
1881.	1	0	0	0
1882.	0	0	2	2
1883.	1	1	2	0
1884.	2	1	3	2
1885.	3	2	4	3
1886.	8	10	0	3
1887.	5	2	4	0
1888.	6	4	3	1
1889.	8	7	3	1
1890.	2	6	4	2
1891.	6	3	3	3
1892.	4	3	1	3
1893.	6	4	4	5
1894.	4	2	3	4
1895.	3	2	3	1
1896.	3	4	2	1
1897.	1	3	3	2
1898.	4	1	8	1
1899.	2	4	4	6
1900.	4	2	3	3
1901.	3	4	8	1
1902.	2	6	2	5
1903.	4	3	0	2
1904.	3	2	3	2
1905.	3	5	2	3

1906.	4	0	3	2
1907.	3	1	2	2
1908.	2	4	1	2
1909.	2	0	6	5
1910	2	4	3	3
Ukupno	101	90	89	70

Imena su se najčešće dodjeljivala po imenima svetaca i mučenika ili po roditeljima, kumovima, bakama i djedovima. Nije slučajno da su baš četiri najčešća imena imena kršćanskih svetaca. Kroz godinu postoji puno svetkovina u čast Blaženoj Djevici Mariji što je sigurno imalo utjecaj na najčešće dodjeljivanje toga imena. Ime Marija i Josip najčešće su nosili i roditelji i kumovi pa je teško sa sigurnošću tvrditi da su rođeni u vrijeme svetkovine dobili ime zbog svetkovine imendana, je li riječ o obiteljskoj tradiciji (prema imenima roditelja) ili „dodvoravanju“ kumovima. Naravno, s obzirom na ime mjesta, moguće je da je ime Josip davano i prema biskupu utemeljitelju Josipovca.

Stjepan i Ana, također su kršćanski sveci, ali prema katoličkom kalendaru imaju manje imendana nego li Marija i Josip. Glavni blagdan svetog Stjepana slavi se 26. prosinca i glavni blagdan svete Ane slavi se 26. srpnja. Njihova imena analizirana su po mjesecima i donose zanimljive podatke. Najviše osoba s imenom Stjepan rođeno je i kršteno u kolovozu (16), prosincu (10) i srpnju (9). Stjepanom se zvalo 14, 3% osoba u prosincu. Veći postotak bio je u kolovozu 22,8% dok je u srpnju iznosio 12,9%. Uzmemo li u obzir broj ukupno rođene djece po mjesecima kroz ovo razdoblje, dobivamo da je najviše (20,2%) Stjepana bilo u kolovozu, a malo manje (17,2%) u prosincu i rujnu (15,8%). Očekivalo bi se da je najviše osoba s imenom Stjepan rođeno u prosincu s obzirom na blagdan, no prema ovome vidimo da su Slovaci više štovali sv. Stjepana Ugarskog čiji imendan se slavi 16. kolovoza. Iz toga razloga veliki postotak dječaka nosi to ime i u srpnju. Razlog zašto su djeci davali više ime po prvom Ugarskom kralju, nego po sv. Stjepanu prvomučeniku možda leži u tome da su u prosincu i veliki kršćanski blagdani Adama, Nikole i Ivana dok se u kolovozu slavi samo

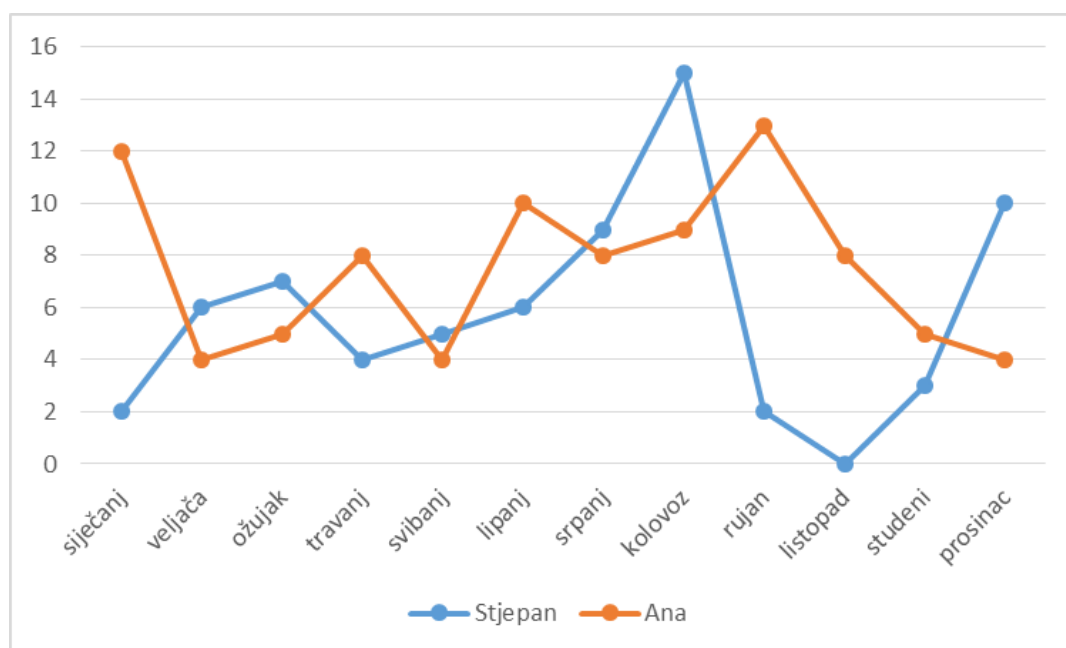
sveti Roko. Dakle, osim što je manje djece rađano u prosincu više je i imendana kršćanskih svetaca što je utjecalo na izbor imena.

Osobe s imenom Ana najviše su rođene u rujnu (13), siječnju (12) i lipnju (10). Gledano u postocima u rujnu su Ane činile 14,5%, u siječnju 13,4% i u lipnju 11,1%. Uzmemo li u obzir ukupno rođene i krštene djece u ta tri mjeseca, dobivamo da je najveći postotak osoba s imenom Ana rođeno u rujnu (18%), zatim u siječnju (16%) i lipnju (16%). U tablici možemo primijetiti da je najviše Ana rođeno u četveromjesečju oko srpnja kada se i slavi njihov imendan (44,5%). Osim tih mjeseci, izdvaja se i siječanj.

Tablica 9. Broj rođenih osoba s imenom Stjepan i Ana kroz mjesece

Mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Stjepan	2	6	7	4	5	6	9	16	2	0	3	10
Ana	12	4	5	8	4	10	8	9	13	8	5	4

Grafikon 6. Stjepani i Ane po mjesecima

Kod blizanaca su tri para dobila ista imena. Dječak je nazvan Adam, a djevojčica Eva. Očita je poveznica s prvim ljudima koje je, prema Bibliji, Bog stvorio. Kombinacija imena Adam i Eva primjetna je i kod ostalih blizanaca rođenih u župi. Od 26 blizanaca, šesnaest je djevojčica. Najviše ih je nosilo ime Eva (6) i Ana (6), čak 75%. Od ostalih ženskih imena spominju se Mariša, Jozija, Kata po jedan put i jedna djevojčica bila je bez imena jer je rođena mrtva. Muških je bilo 10 i najčešće ime bilo je Adam (3) koje je iznosilo 30%. Ostala imena bila su Josip, Ivan, Gjuro (2), Jano i Andrija i jedan dječak bez imena koji je rođen mrtav. Što se tiče roditelja, Gjuro Kristek i Marija Pavlosek roditelji su dva para blizanaca. Prvi blizanci Josip i Ivan rodili su se 1883., a drugi par Gjuro i Jano rođen je četiri godine poslije, 1887. Gjuro je ime dobio po ocu. U Slavoniji je njegovo ime bilo dosta rasprostranjeno, ali ime Jano (hrvatska inačica imena je Ivan) slovačkog je porijekla i samo je primjetno kod Slovaka. Osim Gjure, dvije djevojčice Ane (rođene 1889. i 1904.) dobile su ime po majci. Ana i sestra joj Eva (1904.) bile su nezakonite kćeri pa ime oca nije upisano. Svi ostali bili su zakonita djeca.

O učestalosti odabira baš imena Adam i Eva kod blizanaca piše i Dubravka Božić Bogović u članku "Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća". Dubravka navodi kako su roditelji blizancima različitog spola u južnoj Baranji u 18. stoljeću, najradije davali već spomenuta imena, Adamus i Eva, a istu praksu spominje Eldina Lovaš za Zmajevac i Monika Bereš za Miholjac.⁹⁹

Dakle, imena Josipovčana nisu se previše razlikovala od osobnih imena starosjedilaca iz Punitovca. U Punitovcima su prema analizi šestogodišnjeg razdoblja (1875. – 1880.) prije doseljavanja Slovaka također najčešća imena bila Marija i Josip . Tek su primjetne razlike u inačicama istih imena poput Vavrin/Lovro, Jozija/Josipa, Mariška/Marija, Žofija/Sofija... Poneko ime pronašlo se kod Josipovčana, ali ne i kod ostalih u župi koji nisu bili Slovaci – Vencel, Vandelin, Jozija, Jano i Agneza.

Kod njemačkog stanovništva u 18. stoljeću najčešće je ime Ivan (13,66%), Josip (7,75%) i Stjepan tek na posljednjem mjestu (3,19%). Ime Josip prevladava u Josipovcu, a drugo najučestalije bilo je Stjepan. Kod njemačkog stanovništva

⁹⁹Lovaš, „Katoličko stanovništvo Zmajevca u drugoj polovici 18. stoljeća (1755.-1800.)“, 124; Bereš, „Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću“, 76-77.

uobičajeno je bilo i davanje dvaju ili više imena, kod hrvatskog stanovništva nešto manje, a kod slovačkog vidimo da je bilo jako malo takve prakse. Što se tiče ženskih imena kod Nijemaca je najčešće ime Katarina (14,57%), a za njim slijede Anna (8,77%) i Maria (7,58%).¹⁰⁰ U Josipovcu je taj redoslijed obrnut. U obližnjem selu Vladislavci u razdoblju od 1848. do 1859. godine među mađarskim stanovništvom također su najučestalija muška imena bila Stjepan, Josip i Ivan, ali se među ženskim imenima kao učestalije našlo ime Elizabeta i Rosalia.¹⁰¹

Što se tiče prezimena vidljiva je jasna razlika između pridošlica i starosjedilaca. U Josipovcu je bilo i obitelji koji nisu Slovaci, a došli su iz drugih krajeva Hrvatske i Slavonije ili iz okolnih sela. Također se u selu moglo pronaći poneko mađarsko, češko i njemačko prezime (češka i slovačka vrlo su slična pa su u obzir uzimana samo ona gdje župnik upisuje da je obitelj iz Češke). Poneka prezimena poput Eling (inačice Elingh, Ehling) njemačkog su porijekla, ali su se osobe kroz godine počele izjašnjavati kao Slovaci. U razgovoru s bakom koja se djevojački preziva Eling, saznajem (ona tako govori, ali nije 100% sigurna) da je Eling „švapsko“ prezime i da su njezini preci selili „trbuhom za kruhom“ po cijelome svijetu i da su ovdje (u Josipovac) došli sa Slovcima. Što bi značilo da su vjerojatno prvo migrirali u Slovačku, pa potom u Slavoniju, gdje su stigli već potpuno asimilirani sa slovačkim stanovništvom ili ih je tako barem okolina od samoga početka doživljavala. Detaljniju analizu prezimena nisam napravila, ali nam ona pružaju uvid u mnoge zanimljive činjenice. Prema prezimenima možemo saznati odakle su ljudi dolazili (npr. prezime Kubinec), kojeg su zanimanja (npr. prezime Kmet), kakve li su osobnosti/izgleda (npr. prezime Hlavaty), koliko je obitelji nosilo isto prezime, koliko je ljudi ostavilo svoje ili prešlo na neko drugo prezime (npr. nezakonita djeca kada su postala zakonita)...

Matične knjige krštenih pružaju i mnoštvo drugih podataka kojima bi se bilo zanimljivo pozabaviti pa ću navesti nekoliko mogućnosti za daljnja i detaljnija istraživanja: detaljnija analiza imena i prezimena (porijeklo imena, slovačke i hrvatske verzije istog imena...), kumova na krštenju (postotak kuma kod muške djece, postotak kumova kod ženske djece, učestalost pojedinih kumova, njihova zanimanja...),

¹⁰⁰ Božić Bogović, Dubravka, „Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 35, no. 50 (2016.),

¹⁰¹ Njari, Denis, „Vlaciavci (Lacháza) sredinom 19. stoljeća“, *Povijesni zbornik* 4, br. 5 (2012.), 77-97.

zanimanja (koliko je obrtnika, imaju li više djece nego li poljoprivrednici, izumiruća zanimanja...), župnikova opažanja (zanimljive činjenice npr. kod dva upisa navodi se da je majka ciganka ili da se radi o izbjeglicama...).

3.2.2. Matične knjige umrlih

U matičnu knjigu umrlih unosili su se: redni broj upisa, datum i godina smrti, ime umrle osobe, ime oca i majke (ako osoba nije bila vjenčanja) ili ime supružnika (i bračno stanje), mjesto rođenja i smrti, koje je vjeroispovijedi, kada je rođena (datum rođenja ili s koliko je godina umrla osoba), uzrok smrti, je li osoba primila sakramente posljednje pomasti, gdje je i kada sahranjena, ime župnika i opažanje.

Slika 6. Rubrike matičnih knjiga umrlih na latinskom jeziku

Pag. 372.		Matricula Defunctorum.											
Numerus currens.	Annus, Mensis, et Dies obitus.	Defuncti							Morbis, vel genus morbi.	Fuitne sacramentis morientium provisosus.	Sepulturae locus, et dies.	Sepellientis Nomen, Cognomen, et Officium.	Observationes.
		Nomen, Cognomen, et Conditio.	Parentum vel Conjugis Nomen, Cognomen, et Conditio.	Locus		Religio.	Aetas.	Originis.					

Matične knjige umrlih u vrlo su dobrom stanju. Na njima nisu prisutna oštećenja. U rubrici kada je osoba rođena župnici su točno ili barem približno navodili broj sati (ako je osoba živjela tek par sati), dana, tjedana, mjeseci i godina. Tako detaljno napisani podaci pružili su bolji uvid u smrtnost dojenčadi. Prva osoba umrla u selu Josipovcu (*naseldbina Josipovac pored Punitovca*) nalazi se pod rednim brojem 36., a radi se o dječaku Adamu Malina koji je umro 24. srpnja 1881. tek jedan dan nakon rođenja. U prve dvije godine od doseljavanja prirodni prirast bio je na nuli. Umro je isti broj osoba koliko ih je i rođeno – njih sedam: troje djece i četiri odrasle osobe u dobi od 33, 45, 54 i 31 godine. Osoba koja je imala 45 godina je Ivan Kreho koji je smrtno stradao kada je rezao balvane u šumi. Ovaj upis potvrđuje da su doseljenici došli prvenstveno krčiti šume. Kroz promatrane godine, samo je za njega zapisano da je

stradao u šumi pa možemo zaključiti da većih ozljeda sa smrtnom posljedicom tijekom rada nije bilo. Prva godina koja je brojila preko petnaest umrlih bila je 1884. U toj godini svi umrli, osim jedne osobe, bila su djeca do četrnaeste godine. Čak dvije obitelji ostale su isti mjesec bez dvoje djece. Umrli su braća Stjepan (7 godina) i Andrija (3 godine) Šmechil te brat i sestra Janko (10 mjeseci) i Anka (7 godina) Klubina. Jedina osoba koja nije bila dijete zvala se Anka i imala je šezdeset godina kada je umrla od vodene bolesti. Ovaj podatak važan je jer nam otkriva da su se doseljavali i ljudi starije životne dobi. Kod njezinog mjesta rođenja upisana je Stara Bistrica. Moguće je da je Anka došla u Josipovac iz npr. okolice Orahovice i da je u mlađim danima doselila iz Slovačke. Najveći broj umrlih (29) zabilježen je 1893. godine. Malo manje umrlih bilo je godina 1892. – njih 27 i 1904. – njih 28. U župi su tada umrle 253 osobe 1892., 160 osoba 1893. i 149 osoba 1904. godine.

Tablica 10. Broj umrlih po godinama u Josipovcu

Godina	Broj umrlih u Josipovcu		
	M	Ž	Ukupno
1881.	3	4	7
1882.	2	3	5
1883.	5	4	9
1884.	7	11	18
1885.	7	1	8
1886.	7	7	14
1887.	4	4	8
1888.	8	5	13
1889.	8	9	17
1890.	3	6	9
1891.	3	12	15
1892.	11	16	27
1893.	14	15	29
1894.	6	2	8

1895.	6	3	9
1896.	2	4	6
1897.	16	7	23
1898.	9	11	20
1899.	11	5	16
1900.	16	7	23
1901.	9	5	14
1902.	13	6	19
1903.	1	6	7
1904.	15	13	28
1905.	8	9	17
1906.	6	8	14
1907.	7	7	14
1908.	8	10	18
1909.	12	4	16
1910.	9	9	18
Ukupno	236	213	449

Godine 1892. umrlo je dvadeset i troje djece od kojih su najstariji bili dječaci u dobi od šest godina. Dvoje ih je umrlo od trzavice, dok je svima ostalima kao uzrok smrti navedena vratobolja. Vrlo čudan uzrok smrti s obzirom da se velika većina djece nije znala žaliti na bol u vratu jer nisu znala ni pričati. Moguće da se radilo o nekoj prijenosnoj bolesti koja je pogađala najviše djecu, ali župnik nije znao kako se zove ili da je jednostavno samo prepisivao uzrok smrti kod sve djece. Što točno vratobolja kod djece predstavlja, nikad nećemo saznati, ali bih prije rekla da je u pitanju bila grlobolja koja je primjerenija za tu dob nego li vratobolja. Kod ostalih osoba umrlih te godine kao uzrok smrti navedena je dva puta sušica, upala mozga i kljenut srca. Ovi uzroci su ipak vjerodostojniji i možemo vjerovati da su zaista te osobe i umrle od toga. Uzroci smrti navodili su se laički i bez stručnih dijagnoza. Uglavnom se zapisalo ono što su roditelji (ili netko drugi čije se mišljenje uvažavalo) smatrali da je uzrok smrti i onda bi to prenosili župniku.

Uzroci smrti zabilježeni u matičnim knjigama umrlih danas su daleko od medicinskih termina. U njima možemo naći da su osobe umirale od kostobolje, kašlja, proljeva, grčeva, upale podrebrice, ostarjelosti... Danas je teško zamislivo da netko umre od tih uzroka, no tada je to bilo normalno. Liječnička pomoć nije bila stalno dostupna, postavljanje krivih dijagnoza i liječenje krivim (prirodnim) lijekovima dodatno su znali zakomplicirati stanje što bi na kraju dovodilo do smrti. Smrtnost djece, naspram ostalih osoba starijih od četrnaest godina, prevladava u svim promatranim godinama, osim u prvoj godini doseljavanja (1881.). Do svoje četrnaeste godine umrlo je 316 osoba od ukupno umrlih 449 što bi iznosilo 70,38%. Najmlađa umrla djeca (izuzmemo li onu djecu koja su umrla istog trena kada su rođena) zabilježena su da su živjela samo sat vremena. Najstarija zabilježena osoba imala je devedeset i jednu godinu.

Od ukupno 133 osobe umrle u fertilnom i postfertilnom razdoblju (nakon 14. godine života, šezdeset i sedam ih je bilo mlađih od 50 godina. Prosjek doživjelih godina za njih je iznosio 33 godine. U toj dobi osobe su najviše umirale od sušice (muškarci i žene) i pri porodu (žene). Tijekom promatranih godina zabilježeno je šest žena koje su umrle tijekom poroda. Zadnja upisana žena je pri porodu umrla 1907. godine. U odnosu na promatrano razdoblje žitelja Punitovca prije doseljavanja Slovaka (1875.-1880.), primjećujemo da se broj umrlih žena pri porodu smanjio. Iako su osnovni higijenski uvjeti ostali relativno loši, bilježe se slučajevi u kojima su stanovnici bili pregledani od strane liječnika što stvara mogućnost da je njihova učestalija prisutnost razlog tog smanjenja. Iz skupine umrlih starijih od 50 godina umrlo je šezdeset i šest osoba, a prosječna doživjela dob među njima bila je 64 godine. Od ostarjelosti i staračke slabosti umrlo ih je dvadeset i dvoje. Mnogi od njih su doživjeli duboku starost. Prosječna dob svih umrlih stanovnika Josipovca Punitovačkog iznosila je 48,5 godina. Najviše su osobe umirale u jeseni, točnije u mjesecu studenom – njih 48, a najmanje u lipnju – njih 29.

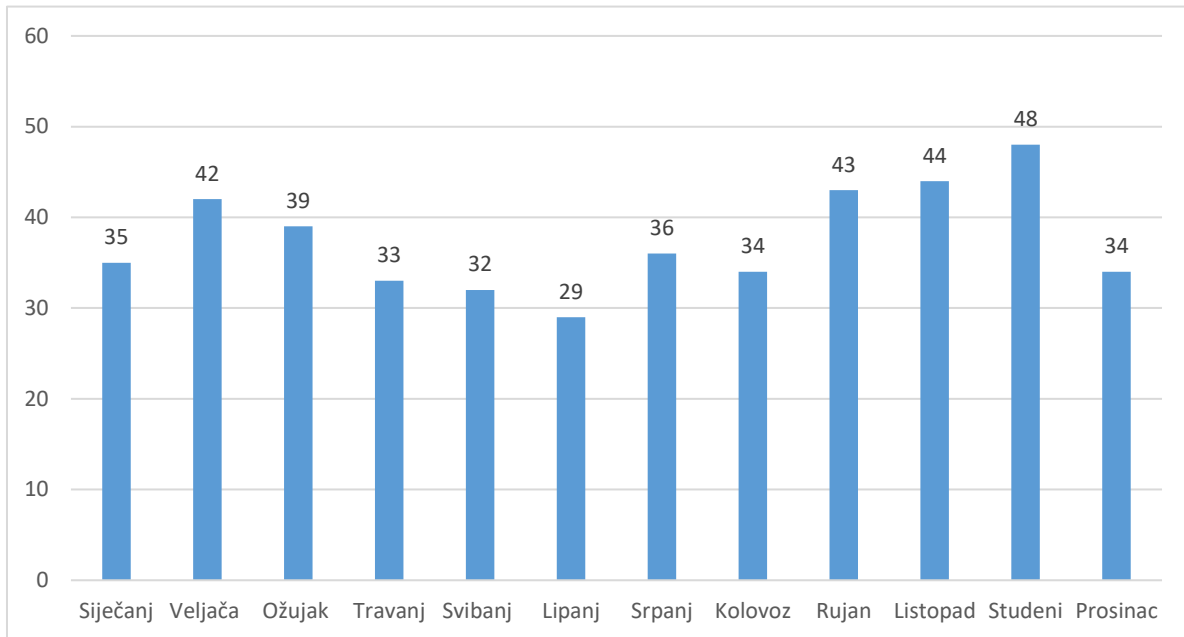
Tablica 11. Broj umrlih po dobi kroz godine

Godina	Dojenčad (do navršene 1. godine)	Umrli od 1 do navršenih 13 godina	Umrli stariji od 14 godina
1881.	2	1	4
1882.	0	3	2
1883.	3	6	0
1884.	2	15	1
1885.	3	1	4
1886.	5	1	7
1887.	3	3	2
1888.	5	4	4
1889.	6	7	4
1890.	5	3	1
1891.	6	5	4
1892.	7	16	4
1893.	11	13	5
1894.	4	2	2
1895.	5	1	3
1896.	1	3	2
1897.	7	5	11
1898.	9	4	7
1899.	7	2	8
1900.	7	9	7
1901.	4	5	5
1902.	3	9	7
1903.	1	2	4
1904.	7	13	8
1905.	9	6	2
1906.	7	2	5
1907.	5	3	6
1908.	6	6	6
1909.	8	5	3
1910.	9	4	5
Ukupno	157	159	133
Postotak	(34,96%)	(35,41%)	(29,62%)

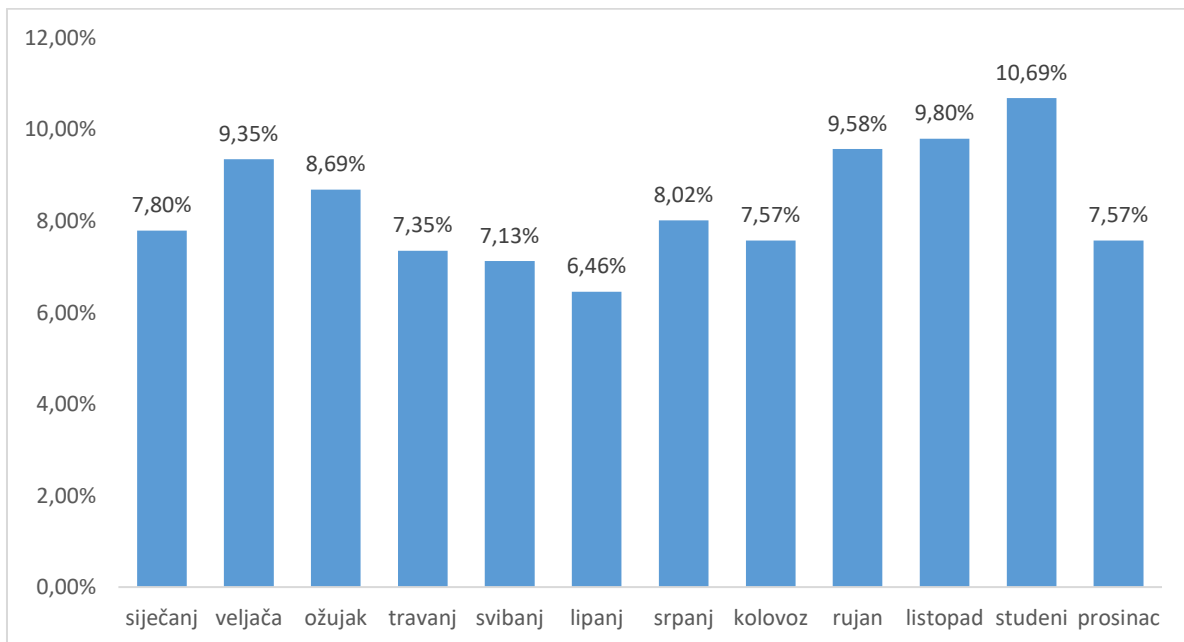
Tablica 12. Broj umrlih osoba po mjesecima u Josipovcu

Mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Godina												
1881.	-	-	-	-	-	-	2	1	3	1	-	-
1882.	1	-	-	2	-	-	-	-	-	1	1	-
1883.	-	-	1	1	3	-	1	1	1	-	-	1
1884.	-	-	1	1	2	3	5	-	5	1	-	-
1885.	2	1	1	1	-	-	-	-	1	-	1	1
1886.	1	2	-	2	2	-	-	1	3	-	-	3
1887.	-	-	1	1	-	1	2	-	2	-	1	-
1888.	1	-	1	-	-	1	-	-	1	3	3	3
1889.	3	1	5	2	-	2	-	1	-	-	3	-
1890.	3	1	-	-	-	1	-	1	1	2	-	-
1891.	-	2	-	-	-	2	4	3	1	2	-	1
1892.	-	4	5	4	1	-	5	2	-	1	4	1
1893.	4	1	4	1	2	5	7	4	-	-	-	1
1894.	1	-	1	-	2	1	1	2	-	-	-	-
1895.	1	-	1	-	-	2	-	1	1	1	-	2
1896.	-	-	-	1	-	-	-	-	1	2	-	2
1897.	1	-	-	1	1	2	2	4	4	4	4	-
1898.	2	-	5	2	1	-	2	2	1	1	1	3
1899.	2	1	2	-	2	-	-	-	2	2	3	2
1900.	1	4	-	2	-	1	-	-	2	6	7	-
1901.	-	2	1	1	-	1	3	1	1	1	3	-
1902.	1	3	1	-	3	-	1	1	4	2	-	3
1903.	-	2	-	1	-	1	-	1	-	-	1	1
1904.	-	1	-	1	2	3	-	2	2	3	9	5
1905.	5	4	-	1	1	-	1	1	1	-	1	2
1906.	-	3	2	-	1	1	-	-	2	4	1	-
1907.	2	2	1	3	3	-	-	2	-	-	-	1
1908.	3	6	2	1	1	-	-	1	1	1	1	1
1909.	-	-	3	1	1	1	-	1	3	2	3	1
1910.	1	2	1	3	4	1	-	1	-	4	1	-
Ukupno	35	42	39	33	32	29	36	34	43	44	48	34
Postotak	7.80	9.35	8.69	7.35	7.13	6.46	8.02	7.57	9.58	9.80	10.69	7.57

Grafikon 7. Raspored umrlih po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 8. Udio umrlih tijekom mjeseci u Josipovcu

Uzroci smrti i porast mortaliteta mogu pružiti vrijedne podatke o kriznim godinama. U godinama gdje je osjetan porast mortaliteta, uzročnike takvome stanju potražiti ćemo u bolestima od kojih je stanovništvo umiralo. Zahvaljujući bolestima možemo saznati kada se pojavljuju epidemije, kada dolazi do nepovoljnih vremenskih uvjeta koji utječu na poljoprivredne urode i shodno tome kada nastupa glad i nemogućnost funkcioniranja u zajednici. Zarazne bolesti mogu biti važan pokazatelj društvenih procesa i zdravstvene zaštite.¹⁰² Uzročnike smrti klasificirala sam u dvije grupe. Prvu grupu činili su uzročnici smrti kod djece, a drugu grupu činili su uzroci smrti kod osoba starijih od četrnaest godina. Unutar dječjeg dobnog kontingenta, smrti kod novorođenčadi i dojenčadi mogu se posebno analizirati naspram starije djece. Do navršanja 1. godine života pedeset i petero djece (34,81%) umrlo je od trzavice, a i trideset i devetero (24,68%) od slabosti. Godine 1888. se kod dojenčadi i kod djeteta starog tri godine kao uzrok smrti pojavljuje grlica. Grlica spada u skupinu dišnih bolesti, odnosno difterije. Difterija je zarazna bolest gornjih dišnih puteva ili kože. Opasna je ako zahvati ždrijelo zbog čega dolazi do gušenja. U tu skupinu ubrajamo još gušu i gušobolju koje se također mogu pronaći u matičnoj knjizi umrlih.¹⁰³ Već naredne godine 1889. kod djece se pojavljuju kozjače i oboljevaju djeca od jedne do pete godine starosti. Kozjače su ustvari zarazna bolest danas poznate kao vodene kozice. Te godine zabilježene su i ospice (male boginje) koje izgledaju vrlo slično kao i vodene kozice. Moguće da su kozjače i ospice zapravo jedan te isti uzročnik smrti kojeg su župnici zbog neznanja upisali pod dva imena. Ospice se prvi put spominju 1884. i one su zarazna bolest koja slabi organizam (zbog čega druge bolesti mogu prouzrokovati smrt) i kod pothranjene djece izaziva smrt. Ospice se još javljaju u 1893., 1898., 1904. i 1908. – u prosjeku svakih pet godina. Od bolestisvojstvenih životinjskom svijetu, 1884. godine pojavila se kronična zarazna bolest vrbanc koja se prenosi sa životinja na ljude i bolest nazvana „škrge“. Vrbanc, kod čovjeka poznat i kao erzipeloid, se prenosi sa zaraženih svinja što je siguran pokazatelj da su ljudi u svojim domaćinstvima uzgajali svinje. Od škrge je umrla djevojčica u dobi od 11 godina. Kao uzrok smrti „škrge“ se pojavljuju samo u tome upisu. „Škrge“ su se vjerojatno odnosile na bolest dišnih puteva, no sa sigurnošću to ne možemo znati. Od zaraznih bolesti debeloga i tankog crijeva pronalazimo grižu (prvi put zabilježena 1882. kod

¹⁰² Friganović, Mladen, *Demografija, stanovništvo svijeta*, Zagreb: Školska knjiga, 1990., 81.

¹⁰³ Senjan, Saša, „Zarazne bolesti i smrtnost djece u župi Đurđevac od 1912. do 1918. godine na temelju matičnih knjiga umrlih“, *Podravina* vol. 17, br. 33., (2018.), 123.

trinaestogodišnje djevojčice), dizenteriju i pašalinu. Te bolesti javljaju se zbog loše higijene i nečistih osnovnih uvjeta za život (onečišćena voda, prljavi zahodi). Širenju zaraze pridonosile su muhe, a najčešće su obolijevala djeca do pete godine života, ali nisu bila imuna ni starija. Pašalina je ustvari trbušni tifus i javlja se u dvjema godinama – 1896. i 1904. U tu skupinu možemo ubrajati i proljev koji je mogao biti upisan umjesto bilo koje prethodno navedene bolesti. Kod dojenčadi se još od uzroka smrti spominju grlobolja i ustobolja, dok kod starije djece nisu zabilježeni. Kod starije djece spominju se kostobolja, upala pluća, upala crijeva, smrznuce i nesretni slučajevi.

Djeca su osim od svakodnevnih bolesti i epidemija umirala i zbog nesretnih slučajeva. Tako se 1888. godine u dobi od dvije i pol godine utopio Stjepan Šuljak. Iste je godine šestogodišnji Josip Kristek „nazebo“, odnosno umro od posljedica pothlađivanja, odnosno smrzavanja. Osam godina kasnije (1896.) se šestogodišnja Marija Macanga opržila u vatri i vjerojatno od posljedica opekline umrla.

Tablica 13. Uzroci smrti kod djece

Umrli u prvoj godini života			Umrli do 14 godine starosti		
uzrok smrti	broj	Postotak	uzrok smrti	Broj	postotak
frasa	2	1.27%	frasa	2	1.25%
grčevi	6	3.82%	glavobolja	2	1.25%
griža	1	0.63%	grčevi	3	1.88%
grlica	2	1.27%	griža	3	1.88%
grlobolja	1	0.63%	grlica	1	0.62%
groznica	5	3.18%	groznica	20	12.57%
gušobolja	1	0.63%	gušobolja	1	0.62%
kašalj/hripavica	17	10.82%	kašalj/hripavica	28	17.61%
mrtvorodeno	8	5.09%	kostobolja	2	1.25%
ospice	3	1.91%	kozjače	3	1.88%
padavica	2	1.27%	nazebo	1	0.62%
proljevi	2	1.27%	nesretan slučaj	2	1.25%
slabost	39	24.84%	ospice	10	6.28%
sušica	4	2.54%	oteklina	2	1.25%
trzavica	55	35.03%	padavica	2	1.25%
ustobolja	1	0.63%	pašalina	2	1.25%
vratobol	8	5.09%	proljevi	1	0.62%
			slabost	2	1.25%
			sušica	18	11.32
			škрге	1	0.62%
			trzavica	10	6.28
			upala crijeva	2	1.25%
			upala pluća	2	1.25%
			vratobol	31	19.49
			vrbanac	2	1.25%
			vrućica	5	3.14
			vodena bolest	1	0.62%

Nesretnih smrti bilo je više kod odraslih i starijih, nego kod djece. Osim već spomenutog Ivana Krehe koji je nastradao tijekom radova u šumi, spominje se i Ivan Takač koji je u četrdeset i osmoj godini života preminuo uslijed smrtonosne ozljede glave (1894.). U opasci župnik navodi kako je preminuli službeno liječnički pregledan. Iz ovog upisa saznajemo da je u župnu zajednicu dolazio liječnik za kojeg ne možemo znati sa sigurnošću je li boravio u Josipovcu ili ga je posjećivao po potrebi ili je unesrećeni preminuo nakon što je dospio do njegove lokacije. Osim njega liječnički je pregledan i Ivan Šuljak koji je u tridesetosmoj godini preminuo od prekomjerne konzumacije alkohola. Dana 24. srpnja 1894. Djuro Batorek je preminuo nakon smrtonosnog udarca od konja. Godine 1895. utopio se šesnaestogodišnji Josip Brikner. Tijekom vršidbe 1897. godine u nesreći je preminuo pedesetsedmogodišnji Josip Botek. Mašina mu je otrgnula nogu nakon čega je preminuo. Zabilježen je i smrtni slučaj Sofije Šumski kod koje se kao uzrok smrti navodi „proljev krvi“. Ne može se sa sigurnošću ustanoviti o kakvoj je točno smrti riječ, ali samo ime implicira na nasilnu ili smrt od vlastite ruke. Kao zadnji uzrok neobičnih smrti navedeno je 1908. „smrznuće“ unesrećenog Josipa Banasa koji je navodno nastradao u obližnjem selu Gorjanima, pa je naknadno prebačen u Josipovac.

U skupinu stanovnika nastradalih nasilnom smrću spada Djuro Faktorik koji je u travnju 1886. ubijen puškom. U opasci se navodi da je preminuli nastradao „u Čepinu tijekom službe za vrijeme puško – ustaške vojne obveznosti“. Osim njega navodi se i Adam Konjuh za kojeg nije poznat točan uzrok smrti, nego se u opasci navodi samo da je „usmrćen“ u srpnju 1887. godine.

Od zaraznih bolesti kod starijih ljudi uvjerljivo je najveći uzročnik smrti bila sušica odnosno tuberkuloza koja je usmrtila 33 osobe od ukupno 133, što čini 24.81%. Tuberkuloza je tada bila najraširenija bakterijska bolest koja zahvaća pluća i pretežno se javlja kod stanovnika koji žive u lošijim higijenskim uvjetima. Razvoju bolesti pridonose slab imunitet i pothranjenost, a prenosi se kapljičnim putem. Neki od simptoma su visoka temperatura, umor, proljev, gubitak tjelesne mase i krvavi iskašljaj. U Drenovcima je kao najčešći uzrok smrti također navedena sušica. Od ostalih uzroka smrti navodi se slabost organizma, razni oblici trzavice ili groznice, te kolera i tifus.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 80-81.

Kao najčešći uzroci smrti u Donjem Miholjcu se navode phraenesis, vrućica i ospice.¹⁰⁵ Za razliku od Josipovca i u Miholjcu, kao i u Drenovcu zabilježena je epidemija kolere.

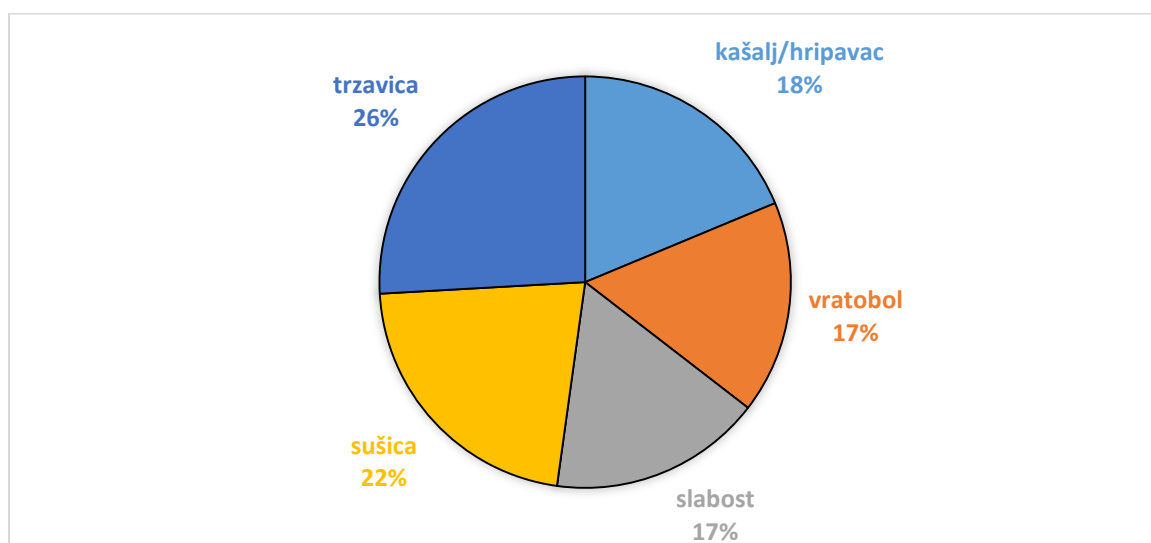
Tablica 14. Uzroci smrti osoba starijih od 14 godina

Uzroci smrti kod osoba starijih od 14 godina		
uzrok smrti	broj	Postotak
asthma	6	4.51%
groznica	4	3.00%
glavobolja	1	0.75%
kamenac	1	0.75%
Kap	3	2.25%
kašalj/ hripavac	2	1.50%
kljenut srca	2	1.50%
krvotok	1	0.75%
nesretna smrt	5	3.75%
ostarjelost/staračka slabost	22	16.54%
Otok	1	0.75%
otrovanje krvi	1	0.75%
pašalina	1	0.75%
Rak	1	0.75%
slabost	1	0.75%
smrznuće	2	1.50%
sušica	33	24.81%
težak porod	6	4.51%
Tižika	2	1.50%
trovanje alkoholom	1	0.75%
ubojstvo	3	2.25%

¹⁰⁵ Brandić, Marija, Monika Grdiša-Asić i Ivan Čipin, „Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba“ *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 47 (2009.), 105.

upala crijeva	2	1.50%
upala mozga	3	2.25%
upala pluća	9	6.76%
upala podrebrice	1	0.75%
vodena bolest	11	8.27%
vrućica	8	6.01%

Grafikon 9. Udio pet najčešćih uzročnika smrti

Matične knjige umrlih pružaju nam vrijedne podatke i o mjestima rođenja umrlih osoba te na taj način otkrivaju smjerove doseljavanja. Kod većine doseljenika navedena su mjesta iz sjevernog dijela Slovačke: Stara Bistrica, Nova Bistrica, Klubina, ali su zabilježena i mjesta u Slavoniji iz kojih su se Slovaci preselili u Josipovac (Podrumina i Orahovica). Kada bi se išlo u još detaljniju analizu u matičnim knjigama umrlih možemo pronaći koje su sve obitelji živjele u istom kućanstvu, koliko su članova pojedine obitelji izgubile tijekom određenih godina, zanimljivih župnikovih opažanja, u kojoj su se mjeri krivo pisala određena prezimena i sl.

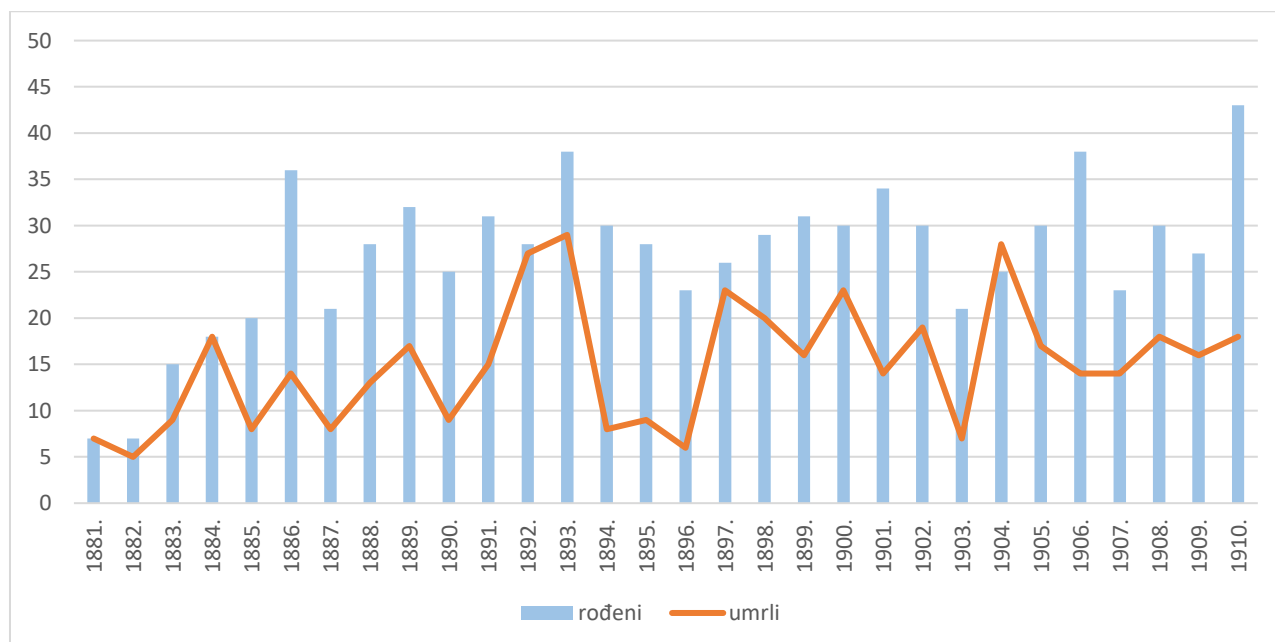
Prirodno kretanje stanovništva kroz godine bilo je uglavnom pozitivno. Izuzetak su 1881. i 1884. kada je krštenih i umrlih bilo podjednako, te 1904. kada je umrlih bilo

nešto više od krštenih. Najveća razlika zabilježena je 1910. godine kada je kršteno 43 djece, a broj umrlih iznosio je 18.

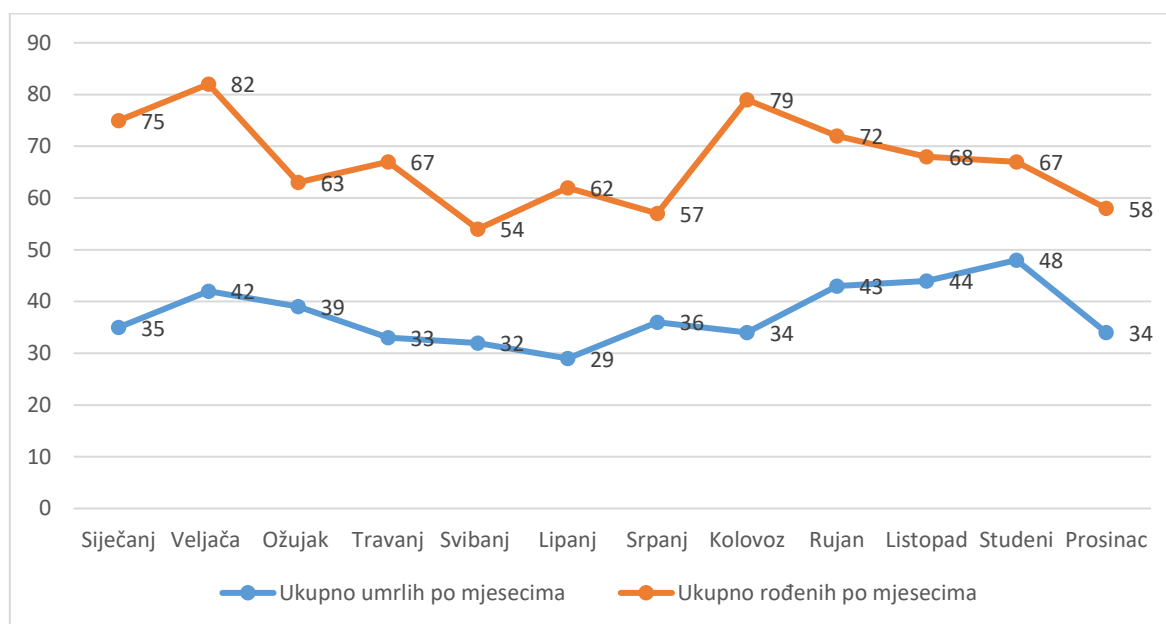
Tablica 15. Stope nataliteta i mortaliteta

Godina	1890.	1900.	1910.
Broj stanovnika	432	578	559
Petogodišnji prosjek rođenih	28,8	30,8	32,2
Stopa nataliteta	66,6 promila	53,3 promila	57,6 promila
Petogodišnji prosjek umrlih	16,2	18,4	16
Stopa mortaliteta	37,5 promila	31,8 promila	28,6 promila

Grafikon 10. Broj umrlih i rođenih po godinama u Josipovcu

Grafikon 11. Broj umrlih i rođenih po mjesecima u Josipovcu

3.2.3. Matične knjige vjenčanih

U matične knjige vjenčanih upisivao se datum vjenčanja, imena i prezimena zaručnika, mjesto gdje su rođeni i mjesto u kojem trenutno žive. Zatim se upisivalo koje su religije, kada su rođeni ili koliko imaju godina i jesu li mladić/djevojka ili udovac/udovica. Zatim slijedi upis roditelja i kumova te njihovo zanimanje. Zadnje rubrike odnose se na upis župnika koji ih je vjenčao, koliko su puta navještavani u crkvi i opaska.

Tridentskim koncilom propisan je način sklapanja braka kako bi se izbjegli mogući nesporazumi i dokazivanja postojanja braka. Propisane su tri obvezne objave na nedjeljnoj misi.¹⁰⁶ U ta tri tjedna ako je netko znao razlog zašto se brak između zaručnika ne bih smio sklopiti (npr. zbog krvnog srodstva) mogao je to prijaviti župniku. Mladenci bi zatim morali tražiti dozvole za sklapanje braka. Osim ove odredbe,

¹⁰⁶ Doblanović, Danijela, Marija Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 56/2 (2018.), 429. Vidi i: Bertoša, Slaven, *Život i smrt u Puli*, Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002., 50.; Mogorović Crljenko, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena*, Zagreb: Srednja Europa, 2006., 42.

propisano je još da župnik mora biti izvršitelj obreda te da uz mladence moraju biti svjedoci (kumovi) koji će kasnije moći potvrditi valjanost braka.¹⁰⁷

Slika 7. Rubrike matičnih knjiga vjenčanih

Matricula Copulorum. Pag. 123											
Numerus currens.	Annus, Mensis, et Dies Copulationis.	Sponsi-Sponsae					Testium Nomen, Cognomen, et Conditio.	Copulantis Nomen, Cognomen, et Officium.	Num promulgati? Num in hannis vel aliquo impedimento dispensati?	Observationes.	
		Nomen, Cognomen, et Conditio.	Locus		Religio.	Anni aetatis.					Status
			Originis.	Domicilii, et Nr. domalis.							

Matične knjige vjenčanih Župe Punitovci jako su dobro sačuvane. Vjenčanja su analizirana do 1911. godine, za razliku od matičnih knjiga krštenih i umrlih koje su analizirane do 1910. U Josipovcu Punitovačkom ukupno je zabilježeno 172 vjenčanja. Prve (1881.) i treće (1883.) godine doseljavanja nije zabilježeno niti jedno sklapanje braka. Najviše parova vjenčalo se u razdoblju od 1897. do 1899. i veći broj vjenčanja zabilježen je i 1906.

Svibanj (27) s 15,70% i studeni (34) s 19,77% bili su najčešći mjeseci u kojima su se parovi odlučivali vjenčati. Ta dva mjeseca u korelaciji su s rasporedom začeca. Najviše djece rođeno je tijekom veljače i kolovoza što bi značilo da je tu riječ o tzv. začecima prve bračne noći.¹⁰⁸ Vidimo da su na vjenčanja također utjecale vjerske norme (korizma i vrijeme došašća) i veliki poljoprivredni radovi tijekom kojih se svadbe održavaju u manjem broju. Veliki broj vjenčanja u studenom povezuje se i s obiljem hrane nakon jesenskog ubiranja plodova.¹⁰⁹ Iako je najviše vjenčanja bilo u studenom, „zimski model“ nije previše zaostajao s obzirom da je tijekom siječnja zabilježeno dvadeset i tri, a tijekom veljače dvadeset i pet vjenčanja.

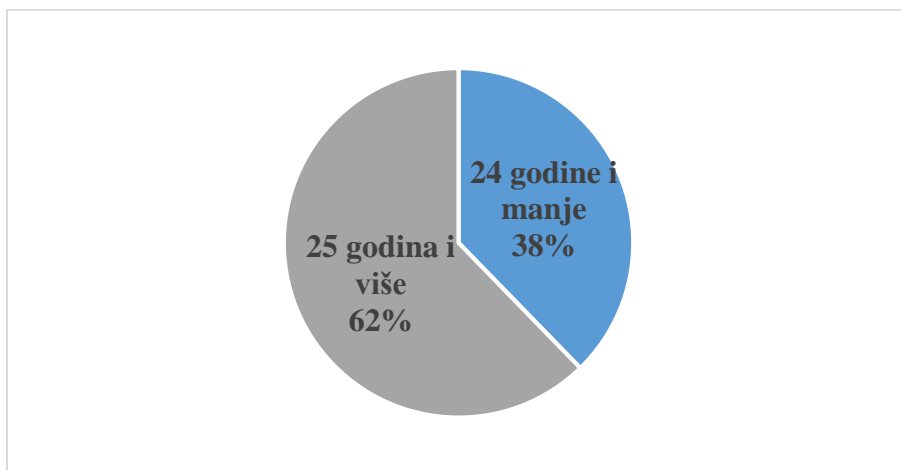
¹⁰⁷ Doblanović, Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“, 429. Vidi i: Mogorović Crljenko, Marija, *Druga strana braka*, Zagreb: Srednja Europa 2012., 75-78.

¹⁰⁸ Vekarić, Nenad, Irena Benyovsky, Tatjana Buklijaš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović, Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000., 84.

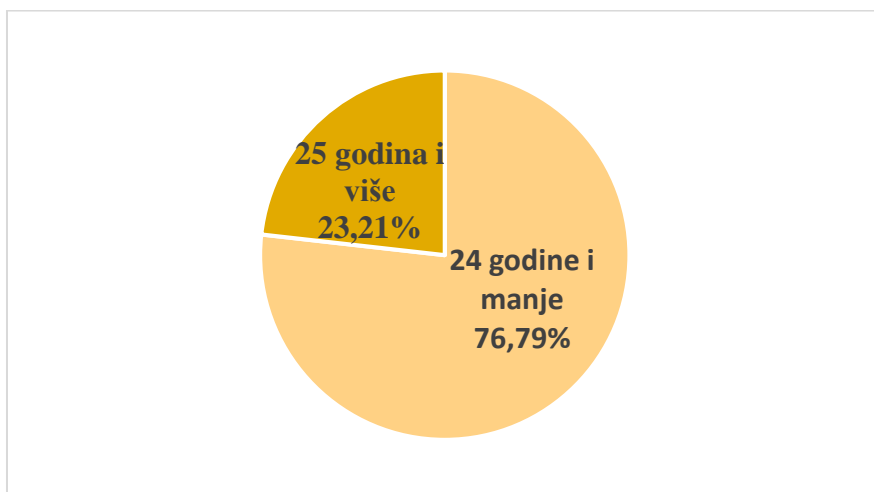
¹⁰⁹ Doblanović, Danijela, „Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. -1861.)“, *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, br. 12, (2014.), 91.

Prosječno su se djevojke udavale s dvadeset i dvije godine, a mladići s dvadeset i osam. Djevojke su sklapale brak najviše do svoje dvadeset i pete godine (77%). Kod muškaraca je obrnuto i oni najviše ulaze u brak poslije dvadeset i pete godine (62%). Najmlađe djevojke imale su petnaest godina u vrijeme udaje. Najstarija mlada zabilježena je kao udovica koja se ponovno vjenčavala s pedeset godina. Kod mladića u trenutku ženidbe je najmlađi zabilježeni imao osamnaest, a najstariji se ženio udovac s pedeset i sedam godina. Kod dvije ženske osobe nisu poznate godine niti datumi rođenja.

Grafikon 12. Dob ulaska u brak kod mladića

Grafikon 13. Dob ulaska u brak kod djevojaka

Muškarci su se prvi put ženili uglavnom do svoje tridesete godine iako je bilo i izuzetaka. Na primjer Ivan se s četrdeset i dvije godine prvi put oženio udovicom Sofijom koja je imala pedeset godina. Oni koji su zabilježeni da imaju preko trideset godina uglavnom su se vjenčavali po drugi put jer su ostali udovci. Samo su dvojica mladića u dobi od dvadeset i šest godina zabilježeni kao udovci jer su im supruge preminule. Vandelin Kristek prvi brak sklopio je 1890. s Barom Kupčik. Bara je nakon samo dvije godine braka, u dvadeset i četvrtoj godini preminula od kljenuti srca. Već se sljedeće 1893. Vandelin oženio s Marijom Hulak koja je imala petnaest godina. Drugi mladi udovac, bio je dvadesetšestogodišnji Adam Jozefčak. On se prvi put vjenčao 1888. s Marom Buček koja je preminula u veljači 1892. Te iste godine, tri mjeseca kasnije, u svibnju, Adam se ponovno oženio s Anom Konjuh koja je imala dvadeset i jednu godinu. Primjećuje se da se nije dugo žalovalo za suprugama, već se brzo tražila „zamjena“ koja bi brinula i skrblila o djeci i domaćinstvu. Stariji udovci koji su se odlučili na ponovnu ženidbu vjerojatno su se ženili ponovno jer je život u dvoje bio lakši i ekonomičniji.

Isto stanje s prvim ulaskom u brak je i kod ženskih osoba. Većina djevojaka se udala do svoje tridesete godine, ali su i ovdje prisutni izuzetci poput Sidonije Krupa koja se u četrdeset i drugoj godini prvi puta vjenčala za udovca Ivana Gajdaša iz Beketinaca. U ovom promatranom razdoblju muški udovci činili su više od 19% vjenčanih. Udovica koje su ulazile u novi brak nakon smrti supruga bilo je mnogo manje (9%).

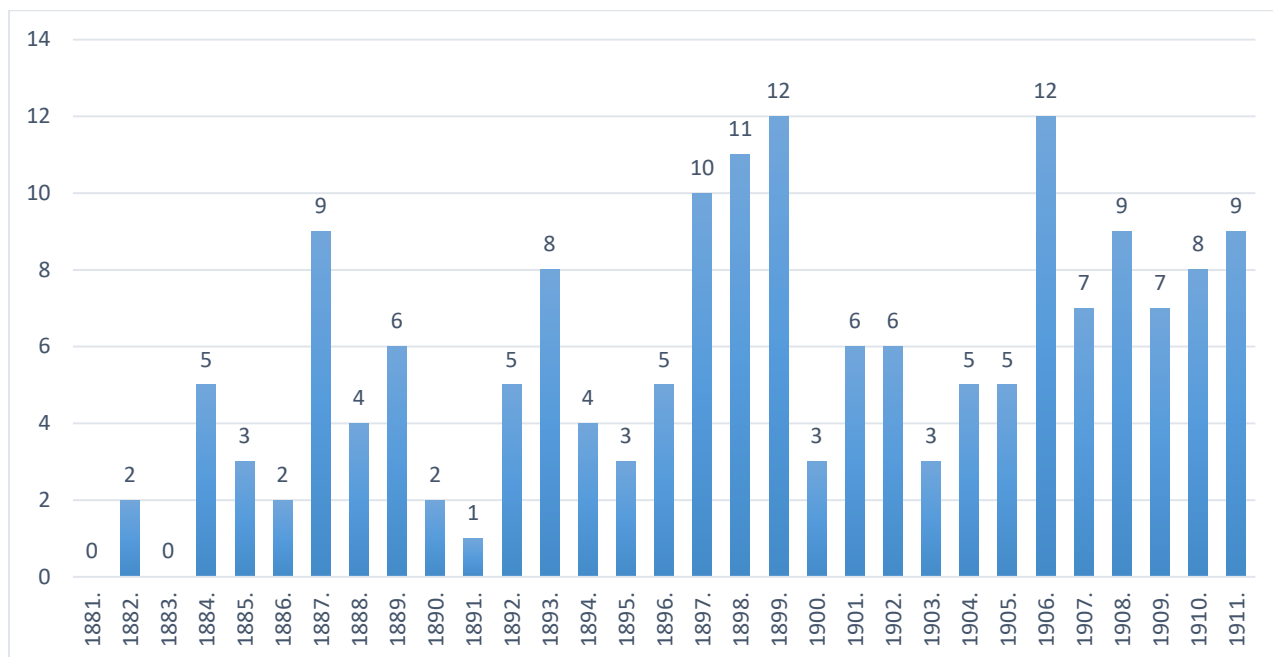
U matičnim knjigama vjenčanih primjetne su i velike razlike u godinama mladenaca. Ne računajući parove do 10 godina razlike, najviše ih je s dobnom razlikom od 10 do 15 godina (više od 12%). Oni među kojima je su bilo više od 15 godina razlike čine malo više od 6% parova. Najveća zabilježena razlika je ona od 36 godina kod Adama Jandrisaka koji je imao pedeset i sedam godina kada je oženio dvadesetjednogodišnju Anu Batorek. Adamova prijašnja žena također je bila mlađa od njega 31 godinu. Ona je umrla u dobi od dvadeset i šest godina u ožujku 1893., a on se ponovno oženio samo mjesec dana kasnije u travnju. Iz izvora nije poznato koliko puta je Adam bio oženjen. S obzirom na veliku razliku u godinama između njega i njegovih supruga, moguće da se ženio i više nego dvaput. O njemu saznajemo još da je umro kao sedamdesetsedmogodišnjak 1913. godine.

Iz knjiga je vidljivo i da je ista obitelj pravila dvoje svatove u jednoj godini kao što je to bio slučaj kod sestara Marije i Ane Labak 1897. godine. Marija se udala u svibnju, a njezina mlađa sestra Ana u studenom. Osim u istoj godini, svatove su roditelji znali priređivati i dvije godine za redom. Tako su se braća Franjo i Josip Sito oženili jedan za drugim. Franjo u svibnju 1897., a mlađi brat Josip u listopadu 1898. Josip se ženio još jedan put 1908. sa Sofijom Havati. Iz ovih primjera da se zaključiti da se poštivao red ženidbe. Onaj tko je najstariji prvi se trebao oženiti, pa tek onda mlađa braća i sestre.

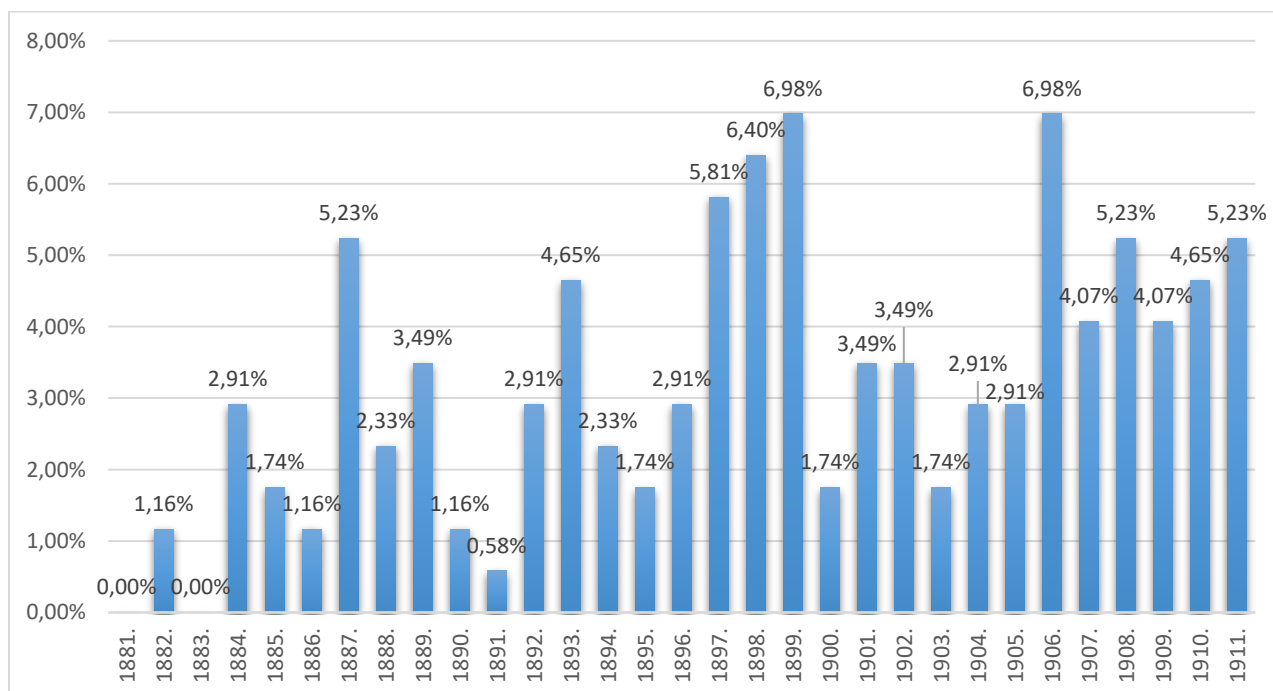
Tablica 16. Broj parova vjenčanih po godinama i njihov postotak

Godina	Broj vjenčanja	Postotak
1881.	0	0,00%
1882.	2	1,16%
1883.	0	0,00%
1884.	5	2,91%
1885.	3	1,74%
1886.	2	1,16%
1887.	9	5,23%
1888.	4	2,33%
1889.	6	3,49%
1890.	2	1,16%
1891.	1	0,58%
1892.	5	2,91%
1893.	8	4,65%
1894.	4	2,33%
1895.	3	1,74%
1896.	5	2,91%
1897.	10	5,81%
1898.	11	6,40%
1899.	12	6,98%
1900.	3	1,74%
1901.	6	3,49%
1902.	6	3,49%
1903.	3	1,74%
1904.	5	2,91%
1905.	5	2,91%
1906.	12	6,98%
1907.	7	4,07%
1908.	9	5,23%
1909.	7	4,07%
1910.	8	4,65%
1911.	9	5,23%
Ukupno	172	100%

Grafikon 14. Broj vjenčanja po godinama

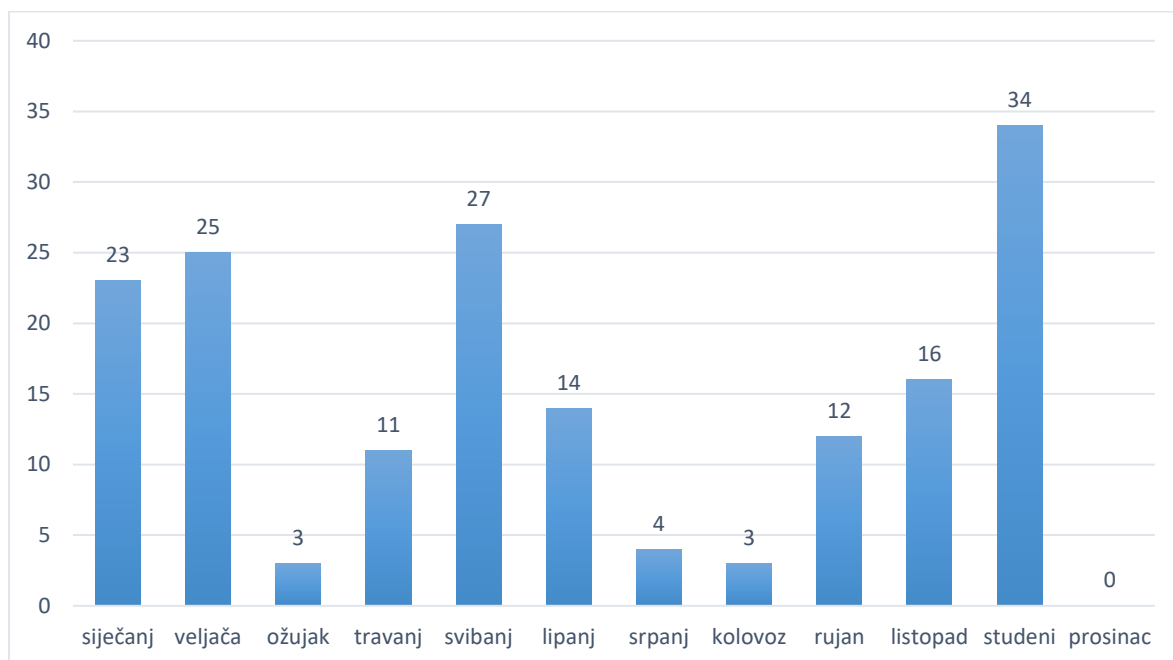
Grafikon 15. Postotak vjenčanja po godinama

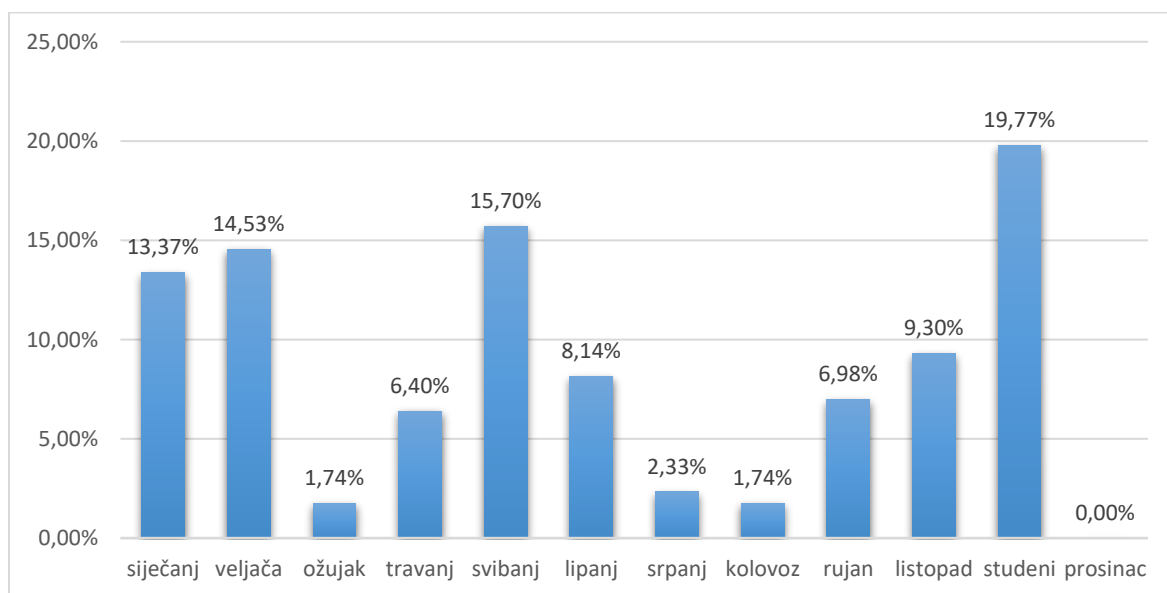
Tablica 17. Broj vjenčanja po mjesecima u Josipovcu

Mjesec	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Godina												
1881.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1882.	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
1883.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1884.	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	2	0
1885.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0
1886.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1887.	2	0	0	1	1	1	0	0	0	1	3	0
1888.	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0
1889.	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1890.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
1891.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1892.	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0
1893.	2	0	0	2	2	0	1	0	0	0	1	0
1894.	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0
1895.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
1896.	0	2	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0
1897.	0	1	0	0	5	0	0	0	1	0	3	0
1898.	3	1	0	0	1	1	0	0	1	2	2	0
1899.	1	3	0	0	3	1	0	0	1	1	2	0
1900.	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1901.	0	2	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0
1902.	2	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0
1903.	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0
1904.	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	1	0
1905.	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2	0
1906.	1	3	0	0	1	2	1	0	1	1	2	0
1907.	0	1	0	1	2	0	0	0	0	1	2	0
1908.	0	0	1	0	1	3	0	0	2	0	2	0
1909.	1	4	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
1910.	2	0	0	2	1	2	0	0	0	1	0	0
1911.	0	2	0	0	1	1	1	1	0	2	1	0
Ukupno	23	25	3	11	27	14	4	3	12	16	34	0
Postotak	13.37	14.53	1.74	6.40	15.70	8.14	2.33	1.74	6.98	9.30	19.77	0.00

Grafikon 16. Broj vjenčanih po mjesecima

Grafikon 17. Postotak vjenčanja po mjesecima

3.2.4. Josipovac u kontekstu procesa demografske tranzicije

Demografska je tranzicija proces transformacije tradicionalnog u moderni tip reprodukcije stanovništva.¹¹⁰ Tradicionalni tip reprodukcije obilježava visoka stopa nataliteta i mortaliteta dok moderan tip obilježava niska razina nataliteta i mortaliteta pod utjecajem ekonomsko – socijalnih faktora, odnosno modernizacije društva. Demografska tranzicija dijeli se na tri etape: predtranzicijska, etapa demografske tranzicije i posttranzicijska etapa. Prva etapa u Hrvatskoj nastupala je do 1880. godine. U tom razdoblju stopa nataliteta kretala se približno kao i mortalitet, ali je mortalitet više oscilirao zbog različitih čimbenika poput siromaštva, nedostatka hrane, prirodnih nepogoda te epidemija i ratova.¹¹¹ Ova etapa kao i u ostatku svijeta i u Hrvatskoj je obuhvaćala razdoblje prije industrijske revolucije i agrarno društvo gdje je poljoprivreda bila ključan faktor za opstanak stanovništva. Središnja etapa - etapa demografske tranzicije podrazumijeva opadanje stope nataliteta brže od stope mortaliteta. Ovakvo stanje posljedica je sve kasnijeg stupanja u brak i mijenjanja životnih standarda. U posttranzicijskoj etapi stopa mortaliteta stagnira dok stopa nataliteta i dalje pada što bi značilo da se povećava udio starog stanovništva (stariji od šezdeset i pet godina). U ovoj etapi natalitet i dalje nastavlja padati jer su se pogledi na svijet i ciljevi stanovništva počeli mijenjati, a s tim u svezi i veličine obitelji pa se sve manje djece rađa.¹¹² U velikom dijelu Hrvatske ova zadnja etapa nastupa od završetka etape demografske tranzicije 1980. godine. U Hrvatskoj rast stanovništva nije bio ujednačen zbog zemljopisnih, gospodarskih, socijalno-ekonomskih i drugih čimbenika koji su utjecali na kretanje stanovništva.¹¹³ Najveći rast stanovništva u predtranzicijskoj etapi bilježila je Istra dok su Vojna krajina i Dalmacija bilježile najmanji porast.¹¹⁴

U predtranzicijskoj etapi sudeći prema istraživanjima Drenovca i Donjeg Miholjca demografske prilike u Slavoniji u razdoblju su gdje je smrtnost bila veća od rodosti. Autorice istraživanja konstatiraju da se stanovništvo nadoknađivalo

¹¹⁰ Wertheimer – Baletić, *Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika*, 35.

¹¹¹ Gelo, Jakov, *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine*, Zagreb: Globus, 1987., 98.

¹¹² Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 72

¹¹³ Vranješ-Šoljan, Božena, „Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860. – 1918.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 31, no. 1 (1998.), 42.

¹¹⁴ Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 72.

doseljavanjem, što sa sigurnošću možemo reći za župu Punitovci.¹¹⁵ Za župu Punitovci taj intenzitet doseljavanja očitovao se u velikom porastu stanovnika. Josipovac Punitovački osnovan je godinu dana nakon početka središnje etape demografske tranzicije, no ne može se reći da su njegovi žitelji prema svim parametrima i započeli taj proces odmah te godine.

Kod rođenih kao i kod umrlih muškarci lagano prevladavaju u analizi spolne strukture. Omjer muške i ženske djece rođene u razdoblju od 1881. do 1911. godine bio je 410 : 392, ili 1.045 muške na 1.000 ženske djece. U istom je razdoblju omjer umrlih muškaraca i žena bio 236 : 213, ili 1.107 umrlih muškaraca na 1.000 umrlih žena. Prosječna doživljena dob iznosila je 48,5 godina. Starijih od 50 godina umrlo je šezdeset i šest osoba, a prosječna doživjela dob među njima bila je 64 godine. Mnogi od njih doživjeli su duboku starost. Početak etape može se vidjeti i na primjeru ulaska u brak. Josipovački mladići u prosjeku su se ženili s dvadeset i osam godina, a djevojke s dvadeset i dvije što je znatna razlika od Drenovca i Miholjca u predtranzicijskoj etapi. U Drenovcima su mladići sklapali brak s dvadeset godina, a djevojke su u prosjeku bile mlađe od devetnaest godina.¹¹⁶ Vrlo slično bilo je i u Donjem Miholjcu gdje su mladići ulazili u brak s nešto manje od dvadeset i dvije godine, a djevojske s dvadeset.¹¹⁷ Na sklapanje ponovnog braka odlučivalo se nešto više muškaraca udovaca od 19% vjenčanih. Udovica koje su ulazile u novi brak nakon smrti supruga bilo je mnogo manje, tek 9%. U predtranzicijskoj etapi taj postotak znao je biti i blizu 40%.¹¹⁸ Ritam začeca djece u Josipovcu je označen dvama razdobljima - proljetnim (svibanj) i zimskim (studen, prosinac). Ritam začeca podudarao se s ritmom vjenčanja. Maksimum je jesenski (studen) ritam, ali ni zimski nije mnogo zaostajao (siječanj-veljača).

Stopa mortaliteta spustila se ispod 30 promila tek nakon 1900. godine, a stopa nataliteta, iako je od 1890. dalje stalno opadala, bila je izrazito visoka još 1910. godine (57,6 promila). Možemo zaključiti da se proces demografske tranzicije u Josipovcu počeo odvijati tek početkom 20. stoljeća.

¹¹⁵ Brandić, Grdiša-Asić i Čipin, „Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 98.; Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 75.

¹¹⁶ Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 87.

¹¹⁷ Brandić, Grdiša-Asić i Čipin, „Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 111.

¹¹⁸ Alebić, Ipšić i Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, 87.

4. NEKAD I SAD

Karakteristično za Slovake koji su doseljavali u Slavoniju bilo je to da su dolazili u većim ili manjim homogenim grupama s istoga područja. Međusobno poznavanje i briga, katolička vjeroispovijed, poziv za doseljavanje i slična struktura stanovništva pridonijeli su lakšoj integraciji među starosjedilačko žiteljstvo. Zbog tih razloga integracija Slovaka bila je postupna i bez napetosti (jer su se oslanjali jedni na druge), a opet funkcionalna (jer je njihov dolazak bio očekivan i poželjan) i efikasna (dobra motivacija i poznata radinost). Radeći kao poljodjelci i drvosječe u mjestu doseljavanja stvorili su gospodarsku i socijalnu zatvorenost koja im je omogućila očuvanje etniciteta. Na taj su način očuvali svoj jezik, nacionalnu svijest, duhovnu i materijalnu kulturu te usporili proces asimilacije.¹¹⁹

Proces asimilacije jedan je od najvažnijih čimbenika u međunarodnoj interakciji. Nestanak manjinskih nacionalnih zajednica najčešće su rezultati asimilacije koja se počela doživljavati kao neupitan i (skoro) prirodan proces. Drugim riječima, Slovaci koji su se doselili u Slavoniju procesom asimilacije odreći će se vlastite kulture i etniciteta u korist društva u kojem su se našli. U prilog usporavanju toga procesa ide osnivanje Jurjevca Punitovačkog iste godine kao i Josipovca. Jurjevac je od Josipovca udaljen otprilike pet kilometara i u njemu također žive Slovaci. U Jurjevac i Josipovac dolazile su slovačke obitelji i iz Osijeka i Čepina koje su se uz Slovake iz Slovačke odlučile trajno ondje naseliti. Njihov dolazak i blizina utjecat će na ženidbene procese koji će u najvećoj mjeri biti faktori očuvanja slovačke kulture i jezika. Naime, velika većina Slovaka koja je došla u Jurjevac, došla je s istoga područja kao i u Josipovac, pa su rodbinske veze sprječavale daljnje razmnožavanje. Upravo te migracije Slovaka iz ostalih slavonskih sela biti će pogodne za rast i napredak stanovništva i zajednice. Glavni faktori koji pridonose bržoj asimilaciji, osim već navedenih ženidbenih odnosa, su loše socijalne i gospodarske prilike, politička previranja i ratovi, velike epidemije, pad nataliteta u zajednici, gubljenje izvornog jezika. U zajednici jezik ima vrlo važnu ulogu. Čuva se od zaborava izvorni govor, podsjeća na porijeklo, označava etničku pripadnost, jača nacionalnu svijest i učvršćuje ljudske odnose unutar zajednice.¹²⁰

¹¹⁹ Živković, Ilija, Željka Šporer i Duško Sekulić, *Asimilacija i Identitet: Studija o hrvatskom iseljeništvu u SAD i Kanadi*, Zagreb: Školska knjiga, 1995., 34.

¹²⁰ Babić, „Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije“, 267.

Stoga, za očuvanje jezika i identiteta važna je organiziranost zajednice. Slovaci su svoj materinski jezik učili prvenstveno kod kuće, a on je zvučao onako kako se govorio i u sredinama odakle su došli. Stapanje različitih dijalekata slovačkoga jezika u jednoj zajednici i Hrvatskoj okolini rezultiralo je afirmiranjem slovačkog jezika koji u sebi ima dosta hrvatskih izraza. Proces asimilacije u jezičnom području pokušava se zaustaviti dobrom organiziranošću Slovaka (njeguju i promiču izvorni slovački jezik u cilju njegovog očuvanja na raznim kulturnim manifestacijama te pomoću informiranja i izdavaštva) i rješenjima Republike Hrvatske po pitanju manjinskih prava i očuvanja njihovih jezika.¹²¹ Slovački jezik u Hrvatskoj počinje se učiti u školama tridesetih godina prošloga stoljeća, a nakon Drugog svjetskog rata tek 1970-ih. Danas je prisutan u školama prema modelu C. U školskoj godini 2021./2022. slovački jezik učio se u osamnaest osnovnih i dvije srednje škole.¹²² Unatoč tome, u 21. stoljeću Slovaci se sve manje izjašnjavaju po pitanju materinskog jezika. U Josipovcu Slovaci čine većinsko stanovništvo tako da uz starije generacije i one mlađe još uvijek koriste slovački u govoru i nešto manje u pismu. Potpuno drugačija situacija je u većim mjestima i gradovima gdje se slovački koristi eventualno u kući i na posebno organiziranim događajima. U takvim sredinama koristi se jezik većinskog naroda dok se slovački koristi u neformalnoj komunikaciji i dobiva više intimnu vrijednost u obiteljskom životu pojedinca. Iz toga razloga materinski jezik postaje samo element identifikacije, a svijest o pripadnosti sužava se na svijest o podrijetlu. Ljudi ga više ne uče jer žele znati svoj materinski jezik, nego zato što postaje prilika prostorne mobilnosti ako se koristi u komunikaciji.¹²³

Starenje stanovništva, iseljavanje izvan zemlje i u susjedna sela, mješoviti brakovi i Domovinski rat utjecali su na opadanje svijesti o pripadnosti slovačkoj narodnosti. Rat je poticao manju nacionalnu raznolikost i mnogi su sudjelovali u ratu kao hrvatski branitelji pa su se kao Hrvati počeli i izjašnjavati u popisima stanovništva. Prema popisu stanovništva 2021. Josipovac Punitovački broji 704 stanovnika. Općina Punitovci broji 1562 stanovnika i od ukupnog broja samo 518 (33,6%) osoba izjašnjavaju se kao pripadnici slovačke nacionalne manjine. Tek 416 (26,6%) navelo

¹²¹ Škiljan, Kralj Vukšić, „Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju“, 40-47.

¹²²<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-nacionalnih-manjina/nastavni-planovi-i-programi-i-kurikulumi/slovački-jezik-i-kultura-model-c/3439> (posjet: 10.9.2022.)

¹²³ Babić, „Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije“, 268.

je da im je slovački materinski jezik. Trebamo imati na umu da općini pripada Jurjevac Punitovački kojeg su također osnovali Slovaci.¹²⁴ Da se zaključiti da je proces asimilacije poprilično visok te da se svakom novom generacijom smanjuje svijest o slovačkoj pripadnosti.

¹²⁴ <https://popis2021.hr/> (posjet: 10.9.2022.)

ZAKLJUČAK

U ovome radu prikazana je demografska slika malog slovačkog sela u tridesetogodišnjem razdoblju od njegovog nastanka. Rad započinje pregledom političkih, gospodarskih i socijalnih prilika u Slavoniji kako bi se razumjele okolnosti koje dovode do migriranja stanovništva i koloniziranja drugih naroda na područje Đakovštine. U Đakovu tijekom tog razdoblja stoluje biskup i mecena Josip Juraj Strossmayer koji neumornim radom dovodi poslovanje biskupije na zavidnu razinu. Godinama biskupijsko vlastelinstvo nije iskorištavalo svoj puni potencijal zbog obimnog teritorija kojim je bilo teško upravljati. Osim velikih površina različitih poljoprivrednih grana vlastelinstvo je stagniralo zbog loše organizacije i zanemarivanja samih upravitelja. Dolaskom Strossmayera površine zrelih šuma počinju se sjeći i pretvarati u plodne oranice. Sječom šuma i prodajom drvene građe raste i trgovina te se stvara sve veća potreba za radnicima. Područje Đakovštine nikada se nije potpuno oporavilo poslije Osmanlija. Još uvijek je stanovništvo bilo u potpunom deficitu pa nije imao tko ni raditi. Baš tih godina kada biskupu nedostaje radnika, dolaze Slovaci naseljeni u okolici Orahovice posvetiti crkvena zvona. Iz razgovora je biskup saznao da se nalaze u teškom položaju te im je ponudio posao krčenja šuma. Već sljedeće godine 1881. došla su 44 Slovaka. U narednim godinama sve se više njih počelo doseljavati baš iz Slovačke te su pored Punitovca osnovali svoje selo nazvavši ga po prvom imenu biskupa – Josipovac.

Iz popisa stanovništva saznajemo da je u promatranom razdoblju u Josipovcu Punitovačkom broj stanovnika od popisa do popisa rastao i s početnih 432 stanovnika 1890. narastao na 559 stanovnika 1910. godine. Svake godine broj stanovnika bi se postupno povećavao. Analizirajući matične knjige krštenih i umrlih dobivamo jasniji uvid u demografsku sliku ovog malog mjesta. Prema matičnoj knjizi krštenih i rođenih u razdoblju od 1881. do 1910. rođene su 804 osobe (410 dječaka, 392 djevojčice i dvije osobe nepoznatog spola). Djeca su najčešće dobivala imena po kršćanskim svecima, ali i roditeljima i kumovima. Znalo se pronaći i pokoje narodno slovačko ime poput Vencela i Vandelina. Najčešće su se djevojčice zvale Marija, a dječaci Josip. Praksa davanja dvočlanih imena nije bila učestala, pa je tek pet osoba dobilo dva imena. Broj umrle novorođenčadi i dojenčadi bio je izuzetno velik, ali se primjećuje manji broj umrlih žena pri porodu naspram promatranog razdoblja u Punitovcima 1875.-1880. prije

doseljavanja Slovaka. Iz matičnih knjiga umrlih saznajemo da se u blizini sela (možda i u samom selu) nalazio liječnik. Kod dva upisa preminuli su pregledani od strane liječnika, ali nije sigurno je li se liječnik nalazio u župnoj zajednici, je li dolazio privremeno ili su pak unesrećeni išli k njemu u neko drugo mjesto. Najviše djece umrlo je od trzavice i slabosti, a najviše odraslih od sušice, odnosno tuberkuloze. Tuberkuloza je bila najraširenija zarazna bolest u cijeloj Slavoniji, a u Josipovcu je od tuberkuloze umrlo 24,81% umrlih. Prosječna doživljena dob stanovnika Josipovca iznosila je 48,5 godina, premda su mnogi pojedinci doživjeli duboku starost. Najstarija zabilježena osoba imala je devedeset i jednu godinu. Osim demografske strukture i o prostornom kretanja stanovništva, saznajemo i o socijalnim aspektima svakodnevnog života.

U prvoj godini doseljavanja broj rođenih i umrlih bio je isti. Tek se treće godine doseljavanja natalitet povećava u odnosu na mortalitet, ali već sljedeće godine mortalitet se ponovno izjednačava s natalitetom. Prirodni prirast kreće od 1885. sve do 1892. kada se broj rođenih i umrlih skoro izjednačio. Samo je 1904. broj umrlih bio veći nego broj rođenih. Rast i razvoj žitelja i samoga sela vidimo i u popisima stanovništva. Broj stanovnika svakih se deset godina povećavao sve do Domovinskog rata. Od tada opada broj žitelja, ali i onih koji se izjašnjavaju kao pripadnici slovačke nacionalne manjine. Popis iz 2021. otkriva da u Josipovcu živi 704 osobe i da su se u cijeloj općini tek njih 518 izjasnili kao Slovaci. U prvim godinama proces asimilacije tekao je sporo zbog zatvorene homogene cjeline u kakvoj su se Josipovčani nalazili. Kako su godine prolazile vidimo da je taj proces prodrijeo u govorno područje (sve više mladih komunicira na hrvatskome jeziku i sve se više gubi izvorni slovački govor) i u obiteljski aspekt života (mješoviti brakovi) te da se svijest o nacionalnoj pripadnosti sve više svodi na svijest o podrijetlu.

Matične knjige neiscrpan su izvor podataka te njihovim proučavanjem možemo dobiti uvid u gospodarsku i socijalnu svakodnevicu Josipovčana, ali i žitelja cijele punitovačke zajednice. Vjerujem da će ovo istraživanje barem malo osvjetliti demografsku sliku stanovnika te upotpuniti sva dosadašnja saznanja o prvim godinama doseljavanja.

IZVORI:

1. *Status Animarum Josipovci* (19. st.) RKT- Župa Sv. Ladislava Punitovci, Župni arhiv, sig.-5.
2. Stjepan Lukić, *Povijest slovačkog sela Josipovac*, RKT- Župa Sv. Ladislava Punitovci, Župni arhiv, sig. A-XI-2.
3. HR -Nadbiskupijski arhiv Đakovo (dalje: HR-NAD), *Slavno upraviteljstvo!*, u Đakovu 19. siječnja 1881.
4. HR-NAD, *Uvjeti*, Đakovo 5. siječnja 1881.
5. *Matična knjiga krštenih 1857.-1884.*- DAOS
6. *Matična knjiga krštenih 1885-.1895.* – DAOS
7. *Matična knjiga krštenih 1896.-1921.* - HR-NAD
8. *Matična knjiga umrlih 1857.-1885* – DAOS
9. *Matična knjiga umrlih 1885.-1900.*- DAOS
10. *Matična knjiga umrlih 1901.-1928.* – HR-NAD

LITERATURA:

1. Alebić, Tamara, Irena Ipšić i Božena Vranješ-Šoljan, „Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, no. 47 (2009.), 63-90.
2. Babić, Dragutin, „Slovaci u Osječko-baranjskoj županiji i nacionalni identitet: sjećanjem/pamćenjem protiv asimilacije“, *Sociologija i prostor*, 56 (3 (212)) (2018.), 251-271.
3. Bereš, Monika, „Matične knjige krštenih katoličke župe Miholjac kao izvor za povijest stanovništva Donjeg Miholjca u 18. stoljeću“ *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 38, br. 1 (2020.), 55-81.
4. Bertoša, Slaven, *Život i smrt u Puli*, Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.
5. Božić Bogović, Dubravka, „Južnobaranjsko društvo u matičnim knjigama 18. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 35, no. 50 (2016.), 99-136.
6. Brandić, Marija, Monika Grdiša-Asić i Ivan Čipin, „Stanovništvo Donjeg Miholjca (1870-1880): predtranzicijsko doba“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 47 (2009.), 91-114.
7. Brenko, Aida „Bijela kuga“, *Etnološka istraživanja*, br. 11 (2006.), 51-64.
8. Cepelić, Milko, Matija Pavić, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850-1900: posvećuje mu svećenstvo i stado prigodom njegove pedesetgodisnjice biskupovanja u Đakovu 8. rujna 1900*, Zagreb: Tisak dioničke tiskare, 1900-1904.
9. Dević, Antun, Frok Zefiq, *Župa Vuka*, Cerna: Pauk, Vuka: Frok Zefiq, 2006.

10. Doblanić, Danijela, „Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. -1861.)“, *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, br. 12, (2014.), 89-104.
11. Doblanić, Danijela, „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvinčenat u 18. stoljeću.“ *Povijesni prilozi* 31, br. 43 (2012.), 217-233.
12. Doblanić, Danijela, Marija Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“ *Analiz Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 56/2 (2018.), 413-435.
13. Geiger, Vladimir, „Kolonizacija Nijemaca u Đakovo i Đakovštinu“, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, vol. 3, br. 1 (1985.), 29-65.
14. Geiger, Vladimir, „Nijemci Đakova i Đakovštine od 1848. do 1914. godine (2. dio)“ *Scrinia Slavonica*, 2 (1) (2002.), 301-324.
15. Gelo, Jakov, *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine*, Zagreb: Globus, 1987.
16. Jarm, Antun, Andrija Šuljak, *Đakovo biskupski grad*, Đakovo: Biskupijski ordinarijat, 2008.
17. Jelinčić, Jakov, „Matične knjige s područja Pazinštine do 1945. (1949.) godine.“ *Vjesnik Istarskog arhiva* 2-3, br. (1992.-1994.), 253-275.
18. Kralj Vukšić, Sandra, „Slovaci u etnodemografskoj slici Slavonije“ u: *Slavonija-sociodemografski problemi/izazovi*, ur. D. Babić, F. Škiljan, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti (2014.), 126-149.
19. Korenčić, Mirko, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857 – 1971.*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1979.

20. Krivošević, Stjepan, „Izvori za historijsku demografiju - djelomični broječani i poimenični popisi stanovništva“ *Arhivski vjesnik*, br. 36, (1993.), 159-170.
21. Kučerova, Kvetoslava, *Slovaci u Hrvatskoj (od početka naseljavanja)*, Martin: Matica slovenská, 2005.
22. Kuric, Andrej, Anica Popović, *Slovenska osada Josipovec*, Našice: Zvez Slovakov v Chorvatsku, 2007.
23. Lovaš, Eldina, „Katoličko stanovništvo Zmajevca u drugoj polovici 18. stoljeća (1755.-1800.)“, *Scrinia Slavonica* 15, br. 1 (2015.), 111-132.
24. Marković, Mirko, *Slavonija – povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb: Golden marketing, 2002.
25. Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden marketing, 1998.
26. Moačanin, Nenad, „Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, no. 12-13, (2001.), 25-29.
27. Mogorović Crljenko, Marija, *Druga strana braka*, Zagreb: Srednja Europa 2012.
28. Mogorović Crljenko, Marija *Nepoznati svijet istarskih žena*, Zagreb: Srednja Europa, 2006.
29. Nejašmić, Ivo, *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.
30. Njari, Denis, „Vlacišlavci (Lacháza) sredinom 19. stoljeća“, *Povijesni zbornik* 4, br. 5 (2012.), 77-97.
31. Petrić, Hrvoje, „Rijeka Drava i međimursko selo u novome vijeku - primjer Donje Dubrave (18.-20. stoljeće)“, *Podravina* 10, br. 20 (2011.), 38-56.

32. Rimac, Marko, „Etnička i socijalna struktura stanovništva Hrvatske i Slavonije prema popisu iz 1890. godine“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 25, (2007.), 225-294.
33. Skenderović, Robert, „Upravljanje šumama đakovačkoga biskupijskog vlastelinstva u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera (1850. – 1905. godine)“, *Časopis za suvremenu povijest* 50, br. 3., (2018.), 657-675.
34. Srakić, Marin, „Biskup Antun Akšamović - vlastelin „darežljive ruke“, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, vol. 13, br. 1, (2017.), 145-202.
35. Strossmayer, Josip Juraj „Korizmena poslanica“, u: *Glasnik biskupija bosanske i srijemske* 20, (1892.), 17-65.
36. Sršan, Stjepan, „Katoličke župe u Đakovštini početkom 18. stoljeća.“ *Zbornik Muzeja Đakovštine* 4, no. 1., (1997.), 83-99.
37. Sršan, Stjepan, „Ostavština đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 1905. godine“, u: *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, svezak 21., Zagreb-Osijek: Hrvatska akademija za znanost i umjestnost Zagreb, 2005.
38. Škiljan, Filip, Sandra Kralj Vukšić, „Slovaci u Hrvatskoj u popisima stanovništva između 1880. i 2011. i perspektiva u istraživanju“, *Človek a spoločnosť - Individual and Society*, 18(2), (2015.), 23-47.
39. Šalić, Tomo, „Đakovština u prostoru i vremenu“, u: *Zapisi iz Đakovštine I. – Tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine*, ur. Branka Uzelac, Đakovo: Muzej Đakovštine, (2014.), 5-34.

40. Šuljak, Andrija, Anica Popović i Branka Uzelac, *Josipovac Punitovački slovačko selo u Đakovštini*, Đakovo: Muzej Đakovštine i Josipovac Punitovački: Matica slovačka, 2008.
41. Tkalac, Krunoslav, *Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru preko Save i Dunava*, Županja: Županjski zbornik 3., 1971.
42. Vekarić, Nenad, Irena Benyovsky, Tatjana Buklijaš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović, Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000.
43. Vlahov, Dražen, Jakov Jelinčić i Danijela Doblanić, „Uvod“ *Vjesnik Istarskog arhiva* 11-13, br. 2004.-2006., (2008.), 11-28.
44. Vranješ-Šoljan, Božena, „Obilježja demografskog razvoja Hrvatske i Slavonije 1860. – 1918.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 31, no. 1 (1998.), 41-53.
45. Vukasović, Ante, ur., *Graditelji mostova hrvatsko-slovačkoga prijateljstva*, Zagreb: Društvo hrvatsko-slovačkoga prijateljstva, 2000.
46. Wertheimer – Baletić, Alica, *Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika*, Zagreb: Meridijani, 2017.
47. Wertheimer – Baletić, Alica, *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb: Mate, 1999.
48. Živković, Ilija, Željka Šporer i Duško Sekulić, *Asimilacija i Identitet: Studija o hrvatskom iseljeništvu u SAD i Kanadi*, Zagreb: Školska knjiga, 1995.

INTERNETSKE STRANICE:

1. Krndija: <https://www.punitovci.hr/naselja/krndija/> (posjet: 12.8.2022.)
2. Općina Punitovci: <https://www.punitovci.hr/zupa-punitovci/> (posjet: 26.6.2022.)
3. Popis stanovništva 2021.: <https://popis2021.hr/> (posjet: 10.9.2022.)
4. Savez Slovaka - <https://www.savez-slovaka.hr/hr/o-savezu-slovaka-hrvatske> (posjet: 28.6.2022.)
5. Slovački jezik u školama prema modelu C: <https://mzo.gov.hr/istaknute teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-nacionalnih-manjina/nastavni-planovi-i-programi-i-kurikulumi/slovacki-jezik-i-kultura-model-c/3439> (posjet: 10.9.2022.)

POPIS TABLICA:

- Tablica 1. Broj stanovnika sela Punitovci prema godinama
- Tablica 2. Broj stanovnika Josipovca Punitovačkog kroz godine
- Tablica 3. Broj stanovnika po selima u Župi Punitovačkoj
- Tablica 4. Broj rođene muške i ženske djece po godinama u Josipovcu
- Tablica 5. Broj rođene djece po mjesecima u Josipovcu
- Tablica 6. Dvočlana zabilježena muška i ženska imena
- Tablica 7. Popis muških i ženskih imena
- Tablica 8. Broj najčešćih ženskih i muških imena po godinama
- Tablica 9. Broj rođenih osoba s imenom Stjepan i Ana kroz mjesece
- Tablica 10. Broj umrlih po godinama u Josipovcu
- Tablica 11. Broj umrlih po dobi kroz godine
- Tablica 12. Broj umrlih osoba po mjesecima u Josipovcu
- Tablica 13. Uzroci smrti kod djece
- Tablica 14. Uzroci smrti osoba starijih od 14 godina
- Tablica 15. Stope nataliteta i mortaliteta
- Tablica 16. Broj parova vjenčanih po godinama i njihov postotak
- Tablica 17. Broj vjenčanja po mjesecima u Josipovcu

POPIS SLIKA:

Slika 1. Karta vojnog pregleda Habsburškog Carstva (1806 – 1869.) - preuzeto sa stranice Hungaricana:<https://maps.hungaricana.hu/en/map/?list=&layers=google-hybrid%2Csms-hungary&bbox=2031525%2C5680461%2C2062099%2C5692022&fbclid=IwAR2qhBoO9GQyQq-xQSC83pn-sc0GqOCQvmwVgrKgi3dttejX5abpsA3UFH8> (posjet: 15. 6. 2022.)

Slika 2. Karta vojnog pregleda Habsburškog Carstva (1869-1887.) - preuzeto sa stranice Hungaricana:<https://maps.hungaricana.hu/en/map/?list=&layers=google-hybrid%2Csms-hungary&bbox=2031525%2C5680461%2C2062099%2C5692022&fbclid=IwAR2qhBoO9GQyQq-xQSC83pn-sc0GqOCQvmwVgrKgi3dttejX5abpsA3UFH8> (posjet: 15. 6. 2022.)

Slika 3. Rubrike matičnih knjiga krštenih – isječak fotografije iz MKK 1896.-1921., snimila: Kristina Kopecki

Slika 4. Župnikov upis o prvom krštenju u Josipovcu – preuzeto sa stranice: Familysearch; Records: Croatian churches books, <https://www.familysearch.org/en/> (posjet: 7. 9. 2022.)

Slika 5. Upis prvorodenog dječaka u selu Josipovcu – preuzeto sa stranice: Familysearch; Records: Croatian churches books, <https://www.familysearch.org/en/> (posjet: 7. 9. 2022.)

Slika 6. Rubrike matičnih knjiga umrlih na latinskom jeziku – preuzeto sa stranice: Familysearch; Records: Croatian churches books, <https://www.familysearch.org/en/> (posjet: 9. 9. 2022.)

Slika 7. Rubrike matičnih knjiga vjenčanih – isječak fotografije iz MKV., snimila: Kristina Kopecki

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1. Prikaz broja stanovnika po selima od 1880. do 1921.

Grafikon 2. Linearni prikaz kretanja broja stanovnika od 1880. do 1921.

Grafikon 3. Prikaz sela u postocima od ukupne populacije u Župi Punitovci od 1880. do 1921.

Grafikon 4. Raspored rođenja po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 5. Postotak rođenih po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 6. Stjepani i Ane po mjesecima

Grafikon 7. Raspored umrlih po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 8. Udio umrlih tijekom mjeseci u Josipovcu

Grafikon 9. Udio pet najčešćih uzročnika smrti

Grafikon 10. Broj umrlih i rođenih po godinama u Josipovcu

Grafikon 11. Broj umrlih i rođenih po mjesecima u Josipovcu

Grafikon 12. Dob ulaska u brak kod mladića

Grafikon 13. Dob ulaska u brak kod djevojaka

Grafikon 14. Broj vjenčanja po godinama

Grafikon 15. Postotak vjenčanja po godinama

Grafikon 16. Broj vjenčanih po mjesecima

Grafikon 17. Postotak vjenčanja po mjesecima

SAŽETAK

Rad govori o političkim, demografskim i gospodarskim prilikama u Slavoniji tijekom druge polovice 19. i prve polovice 20. st. U fokusu rada nalazi se demografska slika doseljenika iz Slovačke u razdoblju od 1881. do 1911. Slovaci na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera naseljavaju šumovito i močvarno područje pored Punitovca. Dolaze na ovo područje kako bi prehranili svoje obitelji te na tome mjestu osnivaju selo Josipovac Punitovački. U radu je opisana povijest njihovog migriranja, naseljavanja i osnivanja sela. Kako bi se dobila kompletna demografska slika za analizu su korišteni popisi stanovništva i matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih Župe Punitovci, te su dobiveni podaci uspoređeni i s ostatkom žitelja u župnoj zajednici. U analizi se donose zaključci o prirodnom kretanju stanovništva i kako će ono utjecati na daljnji prosperitet sela.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, Slovaci, Josipovac Punitovački, Župa Punitovci, matična knjiga krštenih, matična knjiga umrlih

SUMMARY

The paper talks about the political, demographic and economic circumstances in Slavonia during the second half of the 19th and the first half of the 20th century. The focus of the work is on the demographic picture of immigrants from Slovakia in the period from 1881 to 1911. After the invitation of Bishop Josip Juraj Strossmayer, Slovaks settled in the wooded and swampy area near Punitovci. They came to this place to feed their families and then settled in the village of Josipovac Punitovački. The paper describes history of their migration, settlement and establishment of the village. In order to obtain complete demographic picture for analysis population census and registers of baptisms and deaths of Punitovci parish were used. This way, data were obtained which were then compared with the rest of the population in the parish register. In the analysis, conclusions are drawn about the natural movement of the population and about how it will serve the prosperity of the willage.

Keywords: Josip Juraj Strossmayer, Slovaks, Josipovac Punitovački, Punitovci parish, register of baptisms, register of death